

भागेश्वर गा.पा. सुशासन र जवाफदेहिता

सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा नेतृत्वदायि भूमिका

प्रतिवेदक :-

खगेन्द्र भारती

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

मिति २०८१ भाद्र ६

कार्यकारी साराश

भागेश्वर गाउँपालिकाको सुशासन, जवाफदेहिता सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा नेतृत्वदायि भूमिका रहेको छ । सेवा प्रवाहको सामानुपातिक ढङ्गबाट प्रभावकारी रूपमा प्रयोग गर्न सकेमा सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा स्थानीय सरकारले लिएका लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्त गर्न सहयोग पुग्दछ । भागेश्वर गाउँपालिकाको सुशासन, जवाफदेहिता, पारदर्शिता सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को प्रयोगको लागि नीतिगत तथा कार्यगत व्यवस्था रहेका छन् । नागरिकहरूलाई सेवाप्रवाह सहज सरल उपयोगी सिद्ध गर्नको लागि हरेक शाखा, ईकाइ र वडा कार्यालयहरूबाट प्रदान हुने सेवा उपलब्ध गराउने सेवा सुविधाहरू सम्बन्धि सम्पूर्ण जानकारी र यसको अनुउपलब्धता हुदा गुनासो सुनुवाई एवम उपचारको व्यवस्था सहित सेवा प्रदायक निकायमा राखि नतिजा उन्मुख बनाउने प्रयास गरेको छन् । यसको औचित्यता बढाउनको लागि सरल, सुलभ कानूनी व्यवस्था वमोजिम सबै नागरिकहरूलाई सेवा प्रवाह प्रदान गर्न कार्यान्वयनमा जोड दिइएको छ । भागेश्वर गाउँपालिकाको सुशासन, जवाफदेहिता सहितको सेवाप्रवाहलाई निष्पक्ष, सरल, सुगम, पारदर्शिता बनाउन, सेवा प्रदायकलाई सेवाग्राही प्रति उत्तरदायी र जवाफदेहि बनाउन, जनतालाई आफ्नो अधिकार प्रति सचेत गराउँदै राज्यप्रतिको दायित्वबोध गराउन मद्दत गर्दछ । सुशासन ऐन, २०६४ ले अनिवार्य रूपमा सर्वसाधारण जनताले देखे गरी सरकारी कार्यालयको परिसरभित्र उपयुक्त ठाउँमा नागरिकहरूलाई जानकारी राख्न नागरिक बडापत्र राख्नु पर्ने कानूनी व्यवस्था सँगै भागेश्वर गाउँपालिकाको कार्यालयको सेवाप्रवाहमा सुशासन, जवाफदेहिता र पारदर्शिता कायम गर्दै जनताको सेवाप्रति विश्वासनियता र उपनत्व बोधको भावना बढाउनमा नागरिकहरूलाई सुशासन, जवाफदेहिता सहितको सेवाप्रवाह प्रदान गर्नको लागि यसले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ । जसले स्थानीय सरकार र जनताबीचको सम्बन्धमा सकारात्मक परिवर्तन आएको देखिन्छ ।

समय परिवर्तनशील छ । समयसापेक्ष नागरिकहरूलाई सेवा प्रवाहको लागि सेवाप्रदायकले जनताको वरिपरि सेवालाई लगी समयानुसार छनौट सहितको परिमार्जन सेवा दिनु पर्दछ । नागरिकले सरल र सहज ढङ्गबाट बुझ्ने खाका, स्थानीय भाषाहरूको प्रयोग, विद्युतीय साधनको प्रयोगगरी श्रव्यदृश्य सहितको नागरिक बडापत्र बनाउनु पर्दछ र सबै जनताले थाहा पाउने गरी अभिमुखिकरण गर्दै जानु पर्छ । यद्यपी भागेश्वर गाउँपालिकाले सुशासन, जवाफदेहिता सहितको सेवाप्रवाह गरेको देखिन्छ । यसको कार्यान्वयनको अवस्था बारे प्रभावकारी अनुगमन हुन नसक्नु र यसको महत्ववारे जनचेतना फैलाउन नसक्नु जस्ता समस्याहरूले यसले सुशासन र जवाफदेहिता सेवाप्रवाहमा नेतृत्वदायि भूमिका खेल्ने कुरामा खुम्चाएको देखिन्छ । तसर्थ यसको कार्यान्वयनमा भएका कमी कमजोरीहरूलाई समयमा नै सम्बोधन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

विषयसूची

अध्याय एक	1
१. अध्ययनको परिचय.....	1
१.१. शीर्षक छनौटको सान्दर्भिकता	2
१.२ अध्ययनको उद्देश्य.....	2
१.३ अध्ययनको सीमा.....	3
१.४ अध्ययन विधि.....	3
१.५ प्रतिवेदन सरचना	4
अध्याय दुई	5
२. संगठनको अर्थ र परिभाषा :-.....	5
२.१ संगठनात्मक कार्यसंस्कृति.....	5
२.२ सुशासनको अर्थ तथा परिभाषा:.....	8
२.३ परिभाषा:	8
२.४ सुशासनका तत्त्वहरू वा विशेषताहरू:	8
२.५ सुशासनका प्रमुख तत्त्व जबाफदेहिताको परिचय, अर्थ तथा परिभाषा:	9
२.६ अर्थ:.....	9
२.७ परिभाषा:	9
२.८ सार्वजनिक जबाफदेहिताको उद्देश्य:	9
अध्याय तीन	13
३. सार्वजनिक सेवाको परिचय :	13
३.१ सार्वजनिक सेवा प्रभावकारी बनाउन चालिएका प्रमुख कदमहरू :	13
अध्याय चार	15
४. भागेश्वर गाउँपालिकाको परिचय.....	15
४.१ सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा भागेश्वर गाउँपालिकाले जगाएको भरोसा.....	18
४.२ भागेश्वर गाउँपालिका पशु विकास इकाई.....	20
४.३ कृषि विकास इकाई मार्फत संचालित कार्यक्रम.....	21
४.४ शिक्षा शाखाबाट सम्पादन हुने कार्यक्रमहरू:	25
४.५ स्वास्थ्य शाखाबाट सम्पादन हुने कार्यक्रमहरू:	27
४.६ खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता.....	29
४.७ लघु उद्यम विकास कार्यक्रम	32
४.८ महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक इकाई.....	33
४.९ योजना, पूर्वाधार विकास तथा प्रविधिक शाखा	34

४.११ सूचना प्रविधि शाखा.....	36
४.१२ प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम /रोजगार सेवा केन्द्र.....	37
४.१३ राजस्व प्रशासन इकाई.....	39
४.१४ आर्थिक तथा प्रशासन शाखा.....	40
४.१४ आन्तरिक लेखापरीक्षण शाखा.....	41
४.१५ जिन्सी भण्डार व्यवस्थापन इकाई.....	42
अध्याय पाँच.....	45
५. भागेश्वर गाउँपालिकाको सार्वजनिक सेवा प्रवाहको विश्लेषण सहितको समस्या र सुझावहरू :.....	45
५.१ सार्वजनिक सेवा प्रवाहका समस्या समाधानका उपायहरू.....	46
अध्याय ६.....	50
६. सार्वजनिक सेवामा सुशासन र जवाफदेहिता नेतृत्वदायी भूमिका सम्बन्धि सर्वेक्षण फारमबाट लिएको तथ्याङ्कको विश्लेषण सहितको विवरण.....	50
६.१ सर्वेक्षणको उद्देश्य.....	50
६.२ सर्वेक्षण विधि.....	50
६.३ सेवाग्राही सर्वेक्षणका सीमाहरू:.....	51
६.४ भागेश्वर गाउँपालिकाको सार्वजनिक सेवामा सुशासन, जवाफदेहितासम्बन्धी सर्वेक्षण फारमको प्रतिवेदन.....	52
६.५ निष्कर्ष:.....	57
सन्दर्भ सामग्रीहरू.....	64

अध्याय एक

१. अध्ययनको परिचय

राजनीतिक, प्रशासनिक र वित्तीय प्रणालीलाई ३ तहको संरचनामा विभाजन गरी सुशासन तथा उत्तरदायित्वको सुनिश्चितता र सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन तल्लो तहको सरकारलाई क्षमतावान र विश्वसनीय बनाउने परिकल्पनासहित नेपालको संविधान २०७२ जारी भएको हो । अतः सार्वजनिक प्रशासनसँग जोडिएको राजनीतिक जनप्रतिनिधि र प्रशासकलाई सक्षम, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त र जनउत्तरदायी बनाउँदै राज्यबाट प्राप्त हुने सेवा—सुविधामा नागरिकको समान र सहज पहुँचमा सुनिश्चितता कायम गरी सुशासनको प्रत्याभूति गर्ने संविधानको भावनाअनुरूप हाल समन्वय, सहकार्य र सहअस्थित्व सहकार्यमुखी संघीय संरचनायुक्त शासन सञ्चालन भइरहेको छ ।

विशेषगरी मिश्रित संयन्त्रले सरकार सञ्चालनका नीति निर्माण गर्ने, सोको कार्यान्वयन गर्ने र नागरिक तथा सरकारबीचमा सम्बन्ध स्थापित कायम गर्ने गर्दछ, जो राजनीतिक तथा प्रशासनिक उत्तरदायित्वको कार्यक्षेत्रभित्र पर्दछ । लोकतान्त्रिक पद्धतिमा जननिर्वाचित प्रतिनिधिद्वारा राजनीतिक संरचना बन्दछ र प्रशासनिक संयन्त्रले सहयोगीको भूमिका खेल्छ । यिनीहरू नै शासनका हिस्सेदार मानिन्छन् । राजनीतिक संरचनाको आधार दलीय संरचना, दलबाट निर्मित घोषणापत्र, दलीय प्रतिनिधित्व र कानुनी आधार महत्त्वपूर्ण हुन्छन् । प्रशासनिक उत्तरदायित्वले चुस्त—दुरुस्त कर्मचारी संगठन, दक्ष र कामप्रतिको इच्छाशक्ति भएको कर्मचारी, प्रभावकारी सेवा प्रवाहका लागि उपयुक्त संस्थागत संरचना आदि पर्दछ ।

स्थानीय सरकार र निर्वाचित जनप्रतिनिधि आफूले गरेको कार्यका लागि जिम्मेवारी लिने र नागरिकलाई जिम्मेवार ढंगले आफ्ना काम, कर्तव्यबारे जवाफ दिने र सन्तुष्ट बनाउने प्रक्रिया नै सुशासन, जवाफदेहिता हो । यसले नागरिक र स्थानीय सरकारलाई सन्निकट बनाउनुका साथै स्थानीय लोकतन्त्रलाई जवाफदेहि बनाउन सहयोग गर्दछ ।

वर्तमान संविधान र अन्य ऐन, कानूनको परिधिमा रहेर स्थानीय सरकारहरूले हाल करिब ३२० बढी कार्य कार्यान्वयन गर्नुपर्ने जिम्मेवारी छ । सोहीअनुरूप स्थानीय सरकारले उत्तरदायित्व र सदाचार व्यवस्थापन गर्न रणनीति निर्माण गर्नुपर्ने, पदाधिकारी र कर्मचारीको जिम्मेवारी निर्धारण र मूल्यांकनको व्यवस्था कार्यान्वयन गर्नुपर्ने, सेवा प्रवाह, वित्तीय अनुशासन र जोखिम न्यूनीकरण, विद्युतीय सुशासन, गुनासो सुनुवाइ,

सुझाव पेटिकाको प्रभावकारी कार्यान्वयन, पृष्ठपोषण प्रणाली, प्रभावकारी अनुगमन लगायत नागरिक निगरानीका लागि निर्दिष्ट गरिएका कार्य कार्यान्वयन गर्नुपर्ने हुन्छ ।

स्थानीय सरकारले सुशासन, जवाफदेहिता पूरा गर्न निर्वाचित जनप्रतिनिधि नीति निर्माण, योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन, सोको अनुगमन, मूल्यांकन तथा सुपरीवेक्षणजस्ता क्षेत्रमा क्रियाशील हुनुपर्ने हुन्छ । प्रशासनिक जवाफदेहिता पूरा गर्न स्थानीय सरकारको कार्यान्वयन तहको भूमिकामा रहेका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलगायत विषयगत शाखाका शाखा प्रमुखहरुको सहभागितामूलक योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, प्रगति समीक्षा, आन्तरिक नियन्त्रण, प्रतिवेदन जस्ता क्रियाकलापमा संलग्न हुनुपर्ने हुन्छ ।

१.१. शीर्षक छनौटको सान्दर्भिकता

स्थानीय तहमा सुशासन, जवाफदेहि, सार्वजनिक सेवाप्रवाहमा नेतृत्वदायी भूमिका प्रभावग्राही हुन नसकिरहेको अवस्थामा यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन मार्फत सुशासन, जवाफदेहि, सार्वजनिक सेवाप्रवाहमा गुणस्तर नेतृत्व अभिवृद्धि गर्नको लागि सहयोग पुग्ने अपेक्षा राखी यो शीर्षक गरिएको हो ।

१.२ अध्ययनको उद्देश्य

प्रस्तुत अध्ययन कार्यको उद्देश्य देहाय बमोजिम रहेको छ ।

भागेश्वर गाउँपालिकाको सुशासन, जवाफदेहि, सार्वजनिक सेवाप्रवाहमा नेतृत्वदायी अवस्था बारेमा चर्चा गर्नु ।
गाउँ पालिका भित्रका विषयगत ईकाइ शाखाहरुबाट सेवा प्रवाह कार्यान्वयन अवस्था बारेमा चर्चा गर्नु ।
गाउँपालिकाको सुशासन, जवाफदेहि, सार्वजनिक सेवाप्रवाहमा नेतृत्वदायी भूमिका बनाउनु जनमैत्री, उत्तरदायी, व्यवस्थित, मर्यादित र निष्पक्ष बनाउनलाई गाउँ पालिका भूमिकाको प्रभावकारी बढाउन सुझाव दिनु ।
गाउँपालिकामा सुशासन, जवाफदेहि, उत्तरदायी र पारदर्शीको महत्वबारे उजागर गर्नु ।

सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई जनता, नागरिकका सन्तुष्टि/असन्तुष्टि के छन्, सेवा सुधारका लागि थप के-कस्ता उपाय अपनाउनु पर्छ भनेर छलफल गरि कार्यान्वयनको लागि सुझाव पेश गर्ने ।

सेवाप्रदायक, सेवाग्राही र नागरिकका बीचमा सहभागितात्मक अन्तरक्रिया गरी सुधारका उपाय स्थानीय तहमा अवलम्बन गर्न स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ दफा ७८ को उपदफा (५) र स्थानीय निकाय सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यविधि, २०६७ अनुसार हरेक स्थानीय सरकारले सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई पारदर्शी, उत्तरदायी र जवाफदेहि बनाउन सार्वजनिक परीक्षण तथा सार्वजनिक सुनुवाइजस्ता कार्यक्रम सञ्चालन गरी स्थानीय सरकारलाई पारदर्शी र जवाफदेहि बनाउनमा जोड दिने ।

सामाजिक जवाफदेहिताका अन्य औजार जस्तै, सामाजिक परीक्षण, नागरिक वडापत्र, गुनासो पेटिकालगायत नतिजामुखी ढंगले कार्यान्वयन गर्नुपर्ने सुझाव पेश गर्ने ।

स्थानीय सरकारलगायत अन्य सरोकारवालाको सेवा प्रवाहको सम्पादन, सेवा-सुविधामाथि नागरिकको पहुँच कसरी भएको छ, सोको नागरिक अनुगमन गर्ने, यो प्रक्रियामा नागरिकको संलग्नता कस्तो रहेको छ, सन्तुष्टि र असन्तुष्टि के-कस्तो छ भनेर सबै कुरा समेटेर राय सुझाव पेश गर्ने ।

१.३ अध्ययनको सीमा

यस अध्ययनका सिमाहरू यसप्रकार रहेका छन् ।

यस कार्यपत्र तयार गर्न विषयगत शाखाहरू सग छलफल गरिएको छ ।

यस कार्यपत्र तयार गर्दा विषयगत शाखामा सेवाग्राहीहरूसग सर्भे फारम भरी समन्वय र छलफल गरिएको थियो ।

यस कार्यपत्र व्याख्यात्मक शैलीमा तयार गरिएको छ ।

यस अध्ययनले भागेश्वर गाउँपालिकाको सबै शाखा र ईकाइहरूबाट गरिने सेवा प्रवाहको उजागर गरेको छ ।

यस कार्यपत्र तयार गर्दा जनप्रतिनिधिहरू सग छलफल गरिएको छैन ।

यस कार्यपत्र तयार गर्न विभिन्न पत्रपत्रिका, लेख, रचनाको प्रयोग गरिएको छ ।

१.४ अध्ययन विधि

अध्ययनको महत्वपूर्ण पक्ष सार्वजनिक निकायलाई वित्तीय अनुशासन कायम गर्न प्रेरित गर्न । वित्तीय उत्तरदायित्वको अवधारणाले बजेट निर्माण पूर्व, बजेट निर्माणको चरण, बजेट कार्यान्वयन र बजेट कार्यान्वयनको परीक्षणका सबै क्षेत्रमा वित्तीय अनुशासनको परिकल्पना गरेको हुन्छ । यसअनुसार खर्च गर्न सक्ने दक्षता, खर्चको औचित्य र नियमितता, पारदर्शिता तथा उत्तरदायित्वको आयाममा जोड दिनु । यस अध्ययनले पालिकाका सबै गतिविधिले वित्तीय उत्तरदायित्व बढाउन सहयोग गर्ने गरी

(क) सहभागितामूलक बजेट तथा कार्यक्रमको निर्माण र यसको स्पष्टता ।

(ख) बजेट तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन ।

(ग) लेखांकन, अभिलेखांकन र प्रतिवेदन ।

(घ) बाह्य निगरानी र लेखापरीक्षण ।

उद्देश्य तथा प्रयोजनको हिसाबले सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनको गाउँपालिकाले तपसिलका विषयलाई ख्याल गर्नुपर्दछ ।

(क) बजेट तथा कार्यक्रम निर्माण गर्नु र खर्चका लागि अधिकार सिर्जना गर्ने ।

(ख) स्रोत प्राप्ति गर्ने ।

(ग) स्रोत प्रवाह गर्ने ।

(घ) कार्यक्रमको कार्यान्वयन गर्ने ।

(ङ) आफैमा (संगठन भित्रैबाट आन्तरिक रूपमा) निगरानी व्यवस्थापन गर्ने ।

(च) बाह्य मूल्यांकन र परीक्षण गर्ने ।

स्थानीय सरकारमा सुशासन, जवाफदेही, पारदर्शिता र उत्तरदायित्व कायम गर्ने विद्यमान संस्थागत संरचना तथा कानुनी प्रावधान वमोजिम विषयगत शाखा र ईकाइ प्रमुखहरू सग छलफल, समन्वय गरी अध्ययन विधि वर्णनात्मक/विश्लेषणात्मक ढाँचामा रहेको छ । अध्ययनमा प्रयोग भएका सामग्रीहरू मूलतः प्रकाशित र अप्रकाशित पत्रपत्रिका, पुस्तक, विज्ञका लेख रचना, सविधान र कानूनहरू रहेका छन् ।

१.५ प्रतिवेदन संरचना

प्रतिवेदनमा अध्याय एक अन्तर्गत अध्ययनको परिचय, शिर्षक छनौटको सान्दर्भिकता, अध्ययनको उद्देश्य, सीमा, अध्ययन विधि तथा प्रतिवेदन संरचनाको बारेमा उल्लेख छ । त्यसैगरी अध्याय दुईमा संगठनको अर्थ र परिभाषा, संगठनात्मक कार्य सस्कृति, सुशासनको अर्थ तथा परिभाषा, सुशासन तत्वहरू वा विशेषताहरू, सुशासन प्रमुख तत्व जवाफदेहिता परिचय, अर्थ, परिभाषा तथा सार्वजनिक जवाफदेहिताको उद्देश्य रहेको छ । अध्याय तीन अन्तर्गत सार्वजनिक सेवाको परिचय र सेवा प्रभावकारी बनाउन चालिएका प्रमुख कदमहरू रहेकोमा अध्याय चार भागेश्वर गाउँपालिकाको परिचय, जगाएको भरोसा, विषयगत शाखा र ईकाइहरूले गर्ने कामहरूको विवरण रहेको छ । यसैगरी अध्याय पाँचमा भागेश्वर गाउँपालिकाको सार्वजनिक सेवा प्रवाहको विश्लेषण सहितको समस्या, सुझाव तथा समाधानका उपायहरू रहेका छन् । यसैगरी अध्याय छ मा सार्वजनिक सेवामा सुशासन र जवाफदेहिता नेतृत्वदायी भूमिका सम्वन्धि सर्भेक्षण फारमबाट लिएको तथ्याङ्कको विश्लेषण सहितको विवरण, प्रतिवेदन र निष्कर्ष उल्लेख गरी सेवाग्राही सन्तुष्टी सर्भेक्षण फारम र सन्दर्भ सामग्री समावेश गरिएको छ ।

अध्याय दुई

२. संगठनको अर्थ र परिभाषा :-

सामूहिक प्रयासद्वारा निर्दिष्ट लक्ष्य प्राप्तिको लागि सिर्जना गरिएको स्वरूप । Organization - Division of Labor, Source of Authority, Relationship पुर्व निर्धारित उद्देश्य हासिल गर्नका लागि मानिसलाई एकआपसमा संगठित गर्ने काम नै संगठन हो । संगठन बहुसंस्कृतिको संगम हो । संगठनात्मक संस्कृतिमा नै संगठनको प्रभावकारिता र सक्षमता निर्भर गर्दछ । संगठनात्मक समस्याहरूको व्यवस्थापन समाधान गर्ने तत्व संगठनात्मक संस्कृति हो । संगठनात्मक संस्कृति एउटा अमूल्य सम्पति हो । लामो समय व्यतित गरेका सबै प्रकारका संगठनहरूमा आफ्नै पहिचान झल्कने किसिमको संगठनात्मक संस्कृति विकास हुँदै गएको ।

संगठनात्मक संस्कृति र संरचना सधैँ स्थिर हुँदैन । यो समय र वातावरणानुरूप परिवर्तन हुँदै जान्छ । संस्कार तथा संस्कृतिले व्यक्ति, परिवार, समूह, संगठन, समाज, राष्ट्र सबैमा प्रभाव पारेको हुन्छ । व्यवस्थापनका सिद्धान्तहरूले पद्धति र प्रक्रियालाई बढि जोड दिने गरेको पाइएता पनि पछिल्लो समयमा संगठनात्मक संस्कृति र त्यसले संस्थाको कार्यसम्पादन र प्रतिष्ठामा पार्ने प्रभावलाई बढी महत्वका साथ हेर्ने गरेको पाइन्छ । समाजमा राजनीतिक शासन प्रणाली, आर्थिक विकास नीति, सामाजिक रहनसहन, मूल्य मान्यता, प्रविधि विकास, नागरिकको चेतना र माग निरन्तर परिवर्तन भइरहेको छ ।

२.१ संगठनात्मक कार्यसंस्कृति

संस्कृति मानवीय जीवन पद्धति हो । यो लामो समयदेखि चल्दै आएको चलन, रितिरिवाज, मानसिक विकास, परम्परा हो । व्यक्ति वा समुदाय वा समाजमा प्रचलित विचार, व्यवहार, मूल्यमान्यता, विश्वास, आस्था, सोचाइ, चालचलन, चाँडबाँड, खानपान, पूजाआजा, कलासंगीत, भाषासाहित्य, रहनसहनलाई संस्कृति भनिन्छ । संस्कृति एकअर्कामा बाँडिन्छ, समुदायमा अवलम्बन गरिन्छ । संस्कृति एकीकृत अर्थात् एकअर्कामा अन्तरनिर्भर र अन्तर सहयोगी हुने गर्दछ । संस्कृति गतिशील हुन्छ । संस्कृति लामो समयदेखि चलिआएको धारणा, व्यवहार, प्रकृति, विश्वास, मूल्यमान्यता हो । यो व्यक्ति वा समूहलाई एक अर्काबाट फरक दर्शाउने गरी विकसित भएको स्थिति हो । संगठनात्मक संस्कृति संगठनात्मक व्यवहारमा प्रदर्शित हुनाले यसले कर्मचारीको व्यवहारलाई मार्गनिर्देशन गर्दछ । संगठनात्मक व्यवहार कर्मचारीको मनोवैज्ञानिक बुझाइ र काम गराइ हो । संगठनात्मक संस्कृतिले नागरिक र सेवाग्राहीको समाजमा संगठनलाई चिनाउँछ । कर्मचारीलाई संगठनको हितानुकूल बोल्ने, काम गर्ने र जिम्मेवारी लिने बनाउँछ । संगठनका

कर्मचारीहरूलाई ज्ञानार्जन, क्षमता विकास र सोको कार्यसम्पादनमा उपयोग गर्न सघाउँछ, उत्प्रेरण दिन्छ । परिणामतः उनीहरू संगठनमा टिकिरहन्छन् । संगठनात्मक संस्कृतिले पूरा संगठनलाई लक्ष्य हासिल गर्नका लागि संगठनमा भएको सम्पूर्ण जनशक्तिलाई टिममा रूपान्तरण गर्दछ भने कर्मचारीको कार्यसम्पादन स्तर बढाइ संगठनलाई परिणाम प्राप्त गर्न क्रियाशील पनि बनाउँछ । संगठनात्मक संस्कृति एउटा यस्तो क्रियाशील तत्व हो, जुनसूक्ष्म तवरबाट एक पुस्ताबाट अर्को पुस्तामा सार्दै जान्छ । संगठनात्मक संस्कृतिले संगठनको मान्यता, मूल्य, प्रथा, अभ्यास, मनोवृत्ति र अनुभवहरू समावेश गर्दछ । यस संस्कृतिको उद्देश्य समूहका सदस्यहरू एकअर्का र बाहिरी संसारसँग कसरी सम्बन्ध राख्ने अपेक्षा गरिन्छ भनेर निर्दिष्ट गर्नु हो । संस्कारजन्य कुराहरू तर्क र प्रमाणको रूपमा जुधाउन सकिँदैन । त्यो अदृश्य हुन्छ । तर व्यवहारबाट छर्लङ्ग देखिन्छ ।

संगठनका व्यक्तिहरूले साझा रूपमा अवलम्बन गरेका व्यवहार, प्रवृत्ति, मूल्यमान्यता, धारणा, आस्था विश्वासलाई संगठनको संस्कृति भनिन्छ । व्यक्तिको पहिचान उसको व्यक्तित्व हो भने संगठनको पहिचान संगठनात्मक संस्कृति हो । संगठनात्मक संस्कृति कर्मचारीले बुझेको, विश्वास गरेको र अपनाएको साझा पद्धति हो । कुनैपनि व्यक्ति, समूह तथा संगठनले कस्तो सोच लिन्छ ? सोहि सोच अनुसार उसले व्यवहार देखाउँछ । त्यहि व्यवहार पटक पटक गरिरहँदा बानीमा परिणत हुन्छ । सधैं प्रयोगमा उसको त्यो बानी अन्तमा संस्कारमा रूपान्तरण बन्न पुग्दछ । त्यही संस्कार एकबाट अर्को व्यक्ति परिवार, पुस्ता, वर्ग, समूहमा सार्दै जान्छ । त्यसैले संस्कार र संस्कृति कस्तो बनाउने भन्दा पनि सोच कस्तो लिने भन्ने महत्वपूर्ण विषय हो । संगठनात्मक संस्कृति आन्तरिक र बाह्य तत्वहरूद्वारा विकास भएको हुन्छ । आन्तरिक तत्वको रूपमा सामान्यतया संगठनात्मक संस्कृति अन्तर्गत संगठनका सदस्यले बोल्ने भाषा, सोच, व्यवहार, कार्यस्थान, कर्मचारीहरूबीचको सम्बन्ध र समन्वय, विद्यमान सूचना प्रणाली र यसको उपयोग, कार्यालयलाई प्रदान गर्ने समय, सरोकारवालाहरूप्रति गरिने व्यवहार, चाप्लूसी र चाकडी, जस्ता पक्षहरू समावेश भएका हुन्छन् । त्यसैगरी बाह्य तत्वको रूपमा संगठनात्मक संस्कृतिलाई प्रभाव पार्ने पक्षहरूमा संगठनको संरचना, नियन्त्रण प्रक्रिया, रितिरिवाज, हावापानी, संगठनको इतिहास, कानूनी हैसियत, राजनीतिक अवस्था, आर्थिक अवस्था आदि रहेका हुन्छन् । संगठनको उच्च तहमा आसिन कर्मचारीहरू उक्त संगठनको महत्वपूर्ण सम्पतिको रूपमा रहेका हुन्छन् । निजहरूले सम्हालेको पद, जिम्मेवारी तथा तहले निजले संगठनका लागि खेल्न सक्ने भूमिकाको स्तर निक्यौल गर्न सकिन्छ । व्यक्तिहरूमा बौद्धिक तीक्ष्णता, व्यवस्थापकीय कार्यकुशलता, काम सम्बन्धि विषयको ज्ञान, सिर्जनशिलता, व्यवस्थापकीय कार्यकुशलता, सिकने उत्सुकता, सकारात्मक सोच, स्व—

निर्णय गर्ने क्षमता तथा चाप्लुसहरुको व्यवहारलाई अध्ययन गरी सत्यतथ्य जान्ने क्षमता हुनु अत्यन्त आवश्यक हुन्छ । संगठनमा सुशासन आर्थिक विकास र समृद्धिको मेरुदण्ड हो । वित्तीय सुशासन कायम गर्नु सरकारको दायित्वको विषय हो । प्रभावकारी शासन व्यवस्थाका माध्यमबाट नागरिकको हित अभिवृद्धि गर्ने दिशामा परिलक्षित मूल्य र मान्यता नै सुशासन हो । । सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापनलाई पारदर्शी र जवाफदेही बनाउनु, राज्यको सार्वजनिक खर्च र सार्वजनिक आयको अद्यावधिक स्थितिको लेखांकन तथा प्रतिवेदन प्रणालीलाई नियमित र एकरूपता कायम गर्नु यसको मूलभूत उद्देश्य हो । सार्वजनिक आय र व्ययका कार्यमा जनसाधारणलाई वित्तीय सुशासनको प्रत्याभूति दिनु स्थानीय सरकारको दायित्व हो । स्थानीय तहमा यसका लागि सूचना प्रविधिमा आधारित वित्तीय व्यवस्थापनको विकासमा जोड दिएको, एकल खाताकोष प्रणाली लागू गरिएको, राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास गरिएको, सार्वजनिक खर्चको पारदर्शिता अभिवृद्धि गर्न सरकारी निकायका कार्यक्रम तथा खर्चलाई सार्वजनिकीकरण गर्ने पद्धति विकास गरिएको छ र पनि नेपालमा वित्तीय सुशासनको अवस्था प्रभावकारी भएको पाइँदैन । वित्तीय व्यवस्थापनमा पारदर्शिता र जवाफदेहिता अभिवृद्धि गर्ने कार्यलाई वित्तीय सुशासन भनिन्छ । सुशासन व्यवस्थापन तथा सञ्चालन ऐन, २०६४ ले कानुनी शासन, भ्रष्टाचारमुक्त र चुस्त प्रशासन, विकेन्द्रीकरण, आर्थिक अनुशासन तथा सार्वजनिक कार्य र स्रोतको कुशल व्यवस्थापनलाई सुशासनका रूपमा परिभाषित गरेको पाइन्छ । मुलुकको सामाजिक आर्थिक रूपान्तरण गरी राष्ट्र निर्माण 'नेसन बिल्डिङ तथा राज्य निर्माण 'स्टेट बिल्डिङमा सुशासन र सार्वजनिक जवाफदेहीको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहने तथ्य विश्वभर प्रमाणित भएको छ । सन् ०८० को दशकमा विश्वभर 'वैचारिक तरङ्ग सहित बहसमा आएको सुशासन तथा यसका विभिन्न तत्त्व वा सर्तहरू मध्ये जवाफदेहितालाई शासकीय प्रबन्धका एजेन्डामा उच्च स्थान दिइएको पाइन्छ । शुरुको समयमा सबै मुलुकका लागि समानरूपले लागु हुने सुशासनका शर्त वा तत्त्वहरू 'गुड गभर्नेन्स एकै किसिमका भए पनि पछिल्लो कालखण्डमा हरेक मुलुकको सामाजिक र आर्थिक अवस्था आदिको सापेक्षतामा यसका तत्त्व वा सूचकहरूमा परिमार्जन र हेरफेर गर्न सकिने 'गुड इनफ गभर्नेन्सलाई मान्यता दिन थालिएको छ । विश्वव्यापी रूपमा आएको सुशासनको अवधारणा तथा बहस नेपालमा पनि सन् १९९० को दशकदेखि अगाडि बढेको देखिन्छ । सुशासनका विषयलाई नेपालका संविधानहरू, नेपाल सरकारका शासकीय सुधारका नीति, सुशासन र सदाचार सम्बन्धी विभिन्न कानूनहरू, शैक्षिक संस्थाका पाठ्यक्रमहरू, दातृ संस्थाका दस्तावेजहरू, शासकीय एवं प्रशासन सुधारका कार्यक्रमहरूमा समावेश गरिएको पाइन्छ ।

यस लेखमा मुख्यतः सुशासनका विभिन्न तत्त्वहरूको सामान्य चर्चा गर्दै सुशासनको प्रमुख तत्त्वको रूपमा मानिएको र पछिल्लो समयमा जोडदिन थालिएको सार्वजनिक जवाफदेहिता 'पब्लिक एकाउन्ट्याबिलिटीको सैद्धान्तिक अवधारणा एवं नेपालको शासन प्रक्रियामा त्यसको अभ्यासकाबारे सामान्य चर्चा गर्ने जमको गरिएको छ ।

२.२ सुशासनको अर्थ तथा परिभाषा:

सुशासनको अर्थ असल वा अब्बल भन्ने बुझिन्छ भने शासनको अर्थ शासकीय प्रबन्ध वा सार्वजनिक सेवा भन्ने बुझिन्छ । त्यसैले असल, कुशल र नागरिक मैत्री शासन सुशासन हो ।

२.३ परिभाषा:

क. बट्टी विशाल भट्टराईद्वारा सम्पादन गरिएको प्रयोगात्मक नेपाली शब्दकोशका अनुसार सुशासन भनेको

१. "ऐन कानून वा नीति नियमका आधारमा चलेको शासन

२. "छिटो छरितो र भ्रष्टाचारवाटमुक्त शासन" भनेर उल्लेख गरिएको छ ।

२.४ सुशासनका तत्त्वहरू वा विशेषताहरू:

सुशासनको परिचय तथा व्याख्या गर्ने सम्बन्धमा तत् सम्बन्धी अध्ययन साहित्यहरू तथा विश्व संस्थाहरूका प्रतिवेदनमा उल्लिखित विषयहरूका आधारमा सुशासनका तत्त्वहरूलाई देहायबमोजिम उल्लेख गर्नसकिन्छ ।

क. विधिको शासन:

ख. उत्तरदायी:

ग. सहमति उन्मुख:

घ. पारदर्शिता:

ङ. जनसहभागिता:

च. भ्रष्टाचारको न्यूनिकरण:

छ. कार्यदक्षता तथा मितव्ययिता

ज. नैतिक आचारण:

झ. समावेशीकरण:

ञ. सुनिश्चितता

ठ. समानता तथा समता:

ड. जवाफदेहिता:

२.५ सुशासनका प्रमुख तत्त्व जबाफदेहिताको परिचय, अर्थ तथा परिभाषा:

सार्वजनिक जबाफदेहिताको अवधारणा भने मूलतः निजी क्षेत्रमा आफ्ना उपभोक्ता लगानीकर्ता तथा श्रमिक र मूल आम नागरिक समेतका पक्षमा काम गर्न दबाब, माग र आवश्यकता भई विकसित भएको 'सोसियल कर्पोरेट एकाउन्टेविलिटीको उदय पश्चात् राज्यको शासकीय प्रबन्धले पनि यस अवधारणालाई अनुशरण गर्न थालेको हो।

२.६ अर्थ:

क. जबाफदेहिता: जबाफ दिनुपर्ने कर्तव्य रहेको, जिम्मेवार, नतिजाप्रति उत्तरदायी

ख. एकाउन्टेविलिटी=एन्सरेबिलिटी+रिजल्ट ग्यारेन्टी+रेस्पोन्सिविलिटी

२.७ परिभाषा:

क. "जबाफदेहिता भनेको जिम्मेवारीको परीक्षण हो। कोहीप्रतिको जबाफदेहिता भनेको उसले भनेको मान्ने होइन, उसको निर्देशनमा चल्ने होइन, आफूलाई तोकिएको कामप्रतिको उत्तरदायित्व मात्र हो" -शरदचन्द्र पौडेल

ख. सार्वजनिक स्रोतको विनियोजन तथा खर्च तथा अधिकार र शक्तिको प्रयोग गर्ने अधिकारीले सरोकारवाला तथा आम नागरिकलाई जानकारी तथा जबाफ दिने कार्यलाई वा प्रक्रियालाई जबाफदेहिता भनिन्छ।

ग. सार्वजनिक पद धारण गरेको पदाधिकारी (राजनीतिक वा प्रशासनिक) ले सार्वजनिक सरोकार वा चासोको विषयमा आफूले गरेका कार्य, कार्य सम्पादनको स्तर, गुणात्मकता एवं सार्वजनिक स्रोतको उपयोगको बारेमा जिम्मेवार भई सरोकारवाला वर्गमाझ चित्तबुझ्दो जबाफ दिने र सरोकारवालाबाट रचनात्मक सुझाव पृष्ठपोषण प्राप्त गर्ने प्रक्रिया संयन्त्र वा व्यवस्था नै जबाफदेहिता हो।

घ. गभर्मेन्ट एकाउन्टेविलिटी मिन्स घाट पब्लिक अफिसियल इलेक्टेड एण्ड अन इलेक्टेड ह्याभ एन ओब्लिगेसन टु एक्सप्लेन देयर डिसिजन एण्ड एक्सन टु दि सिटिजन्स।

२.८ सार्वजनिक जबाफदेहिताको उद्देश्य:

सार्वजनिक जबाफदेहिताको मुख्य उद्देश्य सुशासन प्राप्तिसमा योगदान गर्नु हो। तथापि यसका उद्देश्य देहाय बमोजिम रहेका छन्।

क. नीति, योजना तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन प्रक्रिया, प्राप्त उपलब्धि र त्यसले पारेको आर्थिक सामाजिक प्रभावको मूल्याङ्कन गर्नु

ख. नीति, योजना तथा सेवा प्रवाह प्रक्रियामा सुधार गर्न, सार्वजनिक कोषको अत्युत्तम परिचालन गरी अपेक्षित उद्देश्य प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्नु

ग. जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीलाई थप जिम्मेवार बनाई सार्वजनिक जवाफदेहिता अभिवृद्धि गर्नु

घ. लोकतन्त्रको सुदृढीकरण गर्न तथा राज्य सरकार तथा राष्ट्रसेवहरूप्रति जनताको विश्वासको श्रीवृद्धि गर्नका लागि जनता 'राइट होल्डर उत्तरदायी वा जिम्मेवार निकायका अधिकारी 'डिउटी होल्डरको अन्तरसम्बन्धलाई जीवन्त बनाउनु।

हामी हामीले धेरै पटक सुनिरहेको शब्द हो, जवाफदेहिता । नेपाली शब्दकोशको अर्थअनुसार जवाफदेही हुनु भनेको पारदर्शी हुनु हो, उत्तरदायित्व बहन गर्नु, जिम्मेवारी पूरा गर्नु हो । अर्थात् आफ्नो दायित्व वा जिम्मेवारीबाट नपन्छिएर कर्तव्य पूरा गर्नुलाई बुझौं ।

एक सचेत नागरिकको हैसियतमा हामी सबैले जवाफदेहिताका कुरा गर्ने गर्छौं । जवाफदेही हुनुपर्ने वकालत गर्छौं । तर विडम्बना के छ भने हिजोसम्म जवाफदेहिता खोज्ने व्यक्तिहरू नै जब सत्ता वा शक्तिमा पुग्छन् तब बिर्सिन्छन् जवाफदेहिता । अर्थात् जो जवाफदेही हुनुपर्ने हो उनीहरू नाजवाफ हुन्छन् । अनि जरूरी हुन्छ खबरदारी । अनि आवश्यक पर्छ प्रश्न ।

लोकतन्त्र प्रश्नविना अधुरो जस्तै हुन्छ । तर सत्ता वा शक्तिमा पुगेकाहरू न त कुशलतापूर्वक जिम्मेवारी पूरा गर्छन् न नागरिकको प्रश्नहरूको उत्तर नै दिन्छन् । दायित्वबाट भाग्नेहरूसँग नागरिकले जवाफ माग्छन् वा प्रश्न गर्छन् । तर शासकहरू प्रश्नलाई वास्ता गर्दैनन् । थामथुम गर्छन् । प्रश्न र दायित्व दुवैबाट भाग्ने प्रयत्न गर्छन् ।

हाम्रा सार्वजनिक निकाय र सार्वजनिक पद धारण गरेका व्यक्तिलाई जवाफदेही बनाउन र आफ्नो जिम्मेवारीबाट पन्छिन नदिन नागरिकको निरन्तर खबरदारी अनिवार्य छ । नागरिकले शासकलाई निरन्तर प्रश्न गर्न जरूरी छ । यदि शासकले नागरिकको प्रश्नको उत्तर दिन सके भने जवाफदेहिता रहन्छ ।

शासक भनेर हामीले ती व्यक्तिलाई बुझौं जसलाई हामीले एक भोट खर्चिएर हाम्रै भलाइका लागि काम गर्न निर्वाचित गराएका हुन्छौं । अर्थात् शासक भनेर हामीले हाम्रा वडा सदस्य, वडा अध्यक्ष देखि गाउँ पालिका उपाध्यक्ष र अध्यक्षसम्मलाई बुझौं । अनि सार्वजनिक निकाय भनेर हामी हाम्रो गाउँपालिका भरीका सबै सरकारी निकायहरूलाई बुझौं । जो हामीप्रति जवाफदेही हुनुपर्छ । कानुनले व्यवस्था गरेअनुसार हाम्रो कार्यसम्पादन गरिदिनुपर्छ । हामीले मागेका हरेक प्रश्नको उत्तर दिनुपर्छ । अर्थात् ती सार्वजनिक निकाय र व्यक्तिहरू हामीप्रति जवाफदेही हुनुपर्छ ।

जवाफदेहिताको विषय हामीले हाम्रो सबैभन्दा नजिकैको सरकारको प्रसङ्गबाट सुरु गरौं । संविधानले व्यवस्था गरेअनुरूप हाम्रो नजिकै सरकार छ, स्थानीय सरकार । हाम्रो वरिपरि हामीले निर्वाचित गराएर पठाएका जनप्रतिनिधिहरू छन् । हाम्रै ठाउँमा जिम्मेवार सार्वजनिक निकायहरू छन् । तर हाम्रो जति नै नजिक रहे पनि न सार्वजनिक निकाय जवाफदेही छन् न हाम्रा राजनीतिक दलहरू जिम्मेवार छन् । हामीले चुनेका शासकहरू नै हामीप्रति जवाफदेही छैनन् । उनीहरू नाजवाफ छन् । उनीहरूलाई प्रश्नको ओइरो जरूरी छ । नागरिक र सरकारबीच निरन्तर संवाद जरूरी हुन्छ ।

सञ्चारकर्मी विनय शेखरले एउटा आलेखमा लेखेका छन् 'जब शासकले आधारहीन, हावादारी गफ दिन्छन्, पूरा हुन नसक्ने सपना बाँड्छन् र जनमतलाई खिल्ली उडाउँछन्, त्यही दिनदेखि उनीहरूप्रतिको विश्वसनीयता ओरालो लाग्छ । अर्को चुनावसम्मका लागि शासकको दिनगन्ती सुरु हुन्छ । किनभने शासक या प्रशासक जो हुन्, उनीहरू नागरिकको दुःख, श्रम र पसिनाको कमाइबाट पालिएका हुन्छन् । नागरिकले तिरेको करबाट क्षणिक मोज गर्न सकिएला, तर त्यो दीर्घकालका लागि पछुतो हुनेछ । उनले भन्न खोजेको कुरा शासकहरूले नागरिकको करमा मस्ती गरिरहेका शासकहरूले जनताका आकांक्षा पूरा गर्नेतर्फ लाग्नु नै उनीहरू जवाफदेही हुनु हो । यदि नेताहरूले जनताको जवाफ स्पष्ट दिन्छन्, आकांक्षा पूरा गर्छन् वा बोल्नभन्दा बढी काम गर्छन् । तब उनीहरू जवाफदेही मानिन्छन् । नागरिकले अर्कोपटक पनि उनीहरूलाई नै चुन्छन् ।

सार्वजनिक निकाय, राजनीतिक दल र शासकहरू जवाफ दिनेहरू हुन् । यसर्थ आमनागरिकहरू भने जवाफदेहिता खोज्नेहरू हुन् । अर्थात् सत्ता वा शक्तिमा हुनेहरूले जवाफ दिनु, जिम्मेवारी पूरा गर्नु दायित्व हो । उनीहरूको दायित्वबाट पन्छिन नदिन निरन्तर खबरदारी गरी प्रश्न गर्ने जिम्मा भने नागरिकको नै हो ।

नागरिकहरूले आफ्नो नाममा के काम भइरहेको छ ? भन्ने कुराको खोजी गर्न जरूरी छ । शासकले तिमीहरूका लागि यो काम भइरहेको छ भनेर बिरलै भन्छन् । त्यसैले त नागरिकले प्रश्न तेस्र्याएर उत्तर खोज्न जरूरी हुन्छ । विकास निर्माण परिवर्तनका लागि स्रोत-साधन र शक्ति कसरी प्रयोग भइरहेको छ भन्नेबारे तथा नागरिक सामु गरिएको वाचा पूरा कति भएको छ भन्नेबारे जब शासकहरूले नागरिकहरूलाई जानकारी दिँदैनन् तब नागरिकले प्रश्न गर्न पाउने अधिकारको उपयोग गरी जानकारी लिनुपर्छ ।

सार्वजनिक पदाधिकारीको आचरण कस्तो छ ? भन्नेबारे पनि आम नागरिकको चासोको विषय हुन जरूरी छ । जब कुनै सार्वजनिक पदधारण गरेको व्यक्तिले नै अनैतिक र पदीय मर्यादाविपरीतको कार्य गर्दछ ।

त्यहाँ न नैतिकताको अस्तित्व रहन्छ न त उनीहरूको जवाफदेहिताको नै नागरिकमा प्रश्न उब्जिन्छन् । ठूला मान्छेले जे पनि गर्न पाइन्छ ? र नैराश्यता पनि सँग-सँगै । यसर्थ हाम्रा स्थानीय सरकारका पदाधिकारीहरू जवाफदेही अलि कम बनेको पाइन्छ । आफूले गर्नुपर्ने पदीय जिम्मेवारी र कर्तव्यबाट पन्छिनु त छँदैछ । नागरिकहरूको गुनासो वा प्रश्नहरूमाथी बेवास्ता गर्छन् । कुनै एउटा सर्वसाधारणले आफ्नो स्थानीय तहको बजेटबारे सूचना माग गर्न हिम्मत राख्दैन । किनकि हाम्रा शासक र सार्वजनिक निकायहरूले प्रश्न गर्नेहरूलाई उत्तर दिन हैसियत खोज्छन् । अर्थात् भनौ हाम्रो सत्ता वा शक्तिमा पुगेकाहरू हैसियत भएका नागरिकहरूप्रति मात्रै उत्तरदायी र जवाफदेही हुन्छन् । कुनै सर्वसाधारणले आफ्नो शासक वा सार्वजनिक निकायबाट पाउने न्यूनतम सूचना पाउन सार्वजनिक सञ्चारमाध्यम नै हुनुपर्ने जटिल परिस्थिति सिर्जना भएको छ । अनि सर्वसाधारणप्रति स्वयम् जवाफदेही नहुने, उनीहरूका प्रश्नहरूलाई टालटुल वा ढाकछोप गर्ने शासकहरू कसरी जवाफदेही छन् भनौं ।

जनप्रतिनिधिहरूले आफूले बोलेका कुरा पूरा गरेनन् भने नागरिकले प्रश्न गर्न जरूरी छ । राजनीतिशास्त्री हरि शर्माले नागरिकले हरेक सार्वजनिक सरोकारका विषयमा नागरिकलाई चित्त नबुझेको अवस्थामा प्रश्न गर्नुपर्ने बताउँछन् । शासकहरू प्रश्नलाई सकेसम्म टालटुल गर्ने प्रयत्न गर्छन् । तर त्यसमा अर्को नागरिकले प्रश्न गर्नुपर्ने हुन्छ । प्रश्नको उत्तर आएर समाधान नहुने बताउँदै उनले प्रश्नले प्रतिप्रश्न जन्माएर नागरिक र सरकारबीच संवादको अवस्था उत्पन्न हुने बताउँछन् । तर अहिले हाम्रो सार्वजनिक निकाय र नागरिकबीच संवादहिनताको अवस्था छ । नागरिकहरू सत्ता र शक्तिमा बसेकाहरूलाई हाउँगुजी सम्झिन बाध्य छन् । त्यसैले नागरिकहरूले सार्वजनिक निकाय वा सार्वजनिक पद धारण गरेका व्यक्तिहरू जवाफदेही नभएको आँखै अगाडि देख्दा समेत चुप लाग्न बाध्य छन् । त्यसैले हाम्रा सार्वजनिक निकाय र सार्वजनिक पद धारण गरेका व्यक्तिलाई जवाफदेही बनाउन र आफ्नो जिम्मेवारीबाट पन्छिन नदिन नागरिकको निरन्तर खबरदारी अनिवार्य छ । नागरिकले शासकलाई निरन्तर प्रश्न गर्न जरूरी छ । यदि शासकले नागरिकको प्रश्नको उत्तर दिन सके भने जवाफदेहिता रहन्छ । त्यसैले त जबसम्म प्रश्न गरिँदैन जिम्मेवार निकाय र व्यक्तिले मनमौजी गर्छन् । जवाफदेहिताको अस्तित्व रहँदैन ।

अध्याय तीन

३. सार्वजनिक सेवाको परिचय :

सरकारले आम जनताको लागि आफू अन्तर्गतका निकाय वा अन्य निकायबाट प्रदान गरिने सेवालार्ई सार्वजनिक सेवा भनिन्छ भने सार्वजनिक सेवा प्रवाह वा वितरण भनेको सार्वजनिक सेवाहरूलाई कार्यान्वयनमा उतार्ने र ती सेवाहरू उद्देश्य अनुसार लक्षित वर्ग र लक्षित स्थानसम्म पुगेको सुनिश्चित गर्ने कार्य हो । सार्वजनिक सेवा प्रवाह वा वितरणले सेवा सिर्जना हुने कुरादेखि सेवाग्राहीले सेवा प्राप्त गर्ने र सो सेवा सहज रूपमा उपयोग गर्ने कुरासम्म समेट्छ । सेवा प्रवाहभित्र मुख्य रूपमा निम्न कुराहरू समेटिएको पाइन्छ :

सेवाको विस्तृत विवरण

सेवा प्रवाह विन्दु

सेवा प्रवाह गर्न लाग्ने समय

सेवा प्राप्त गर्न लाग्ने शुल्क, दस्तुर

सेवा वितरणको विधि र प्रक्रिया

सेवा वितरणको अनुगमन, मूल्यांकन तथा प्रतिवेदन

३.१ सार्वजनिक सेवा प्रभावकारी बनाउन चालिएका प्रमुख कदमहरू :

सरकारले जनतालाई उपलब्ध गराउने सेवा प्रभावकारी हुन नसकेमा जनताले सकारात्मक परिवर्तनको अनुभूति गर्न नसक्ने भएकोले आम जनतालाई परिवर्तनको प्रत्यक्ष अनुभूति दिलाउन र मुलुकमा सुशासन कायम गर्न सार्वजनिक सेवा प्रवाह प्रभावकारी हुन जरुरी हुन्छ । यही कुरालाई मध्यनजर राखी स्थानीय तहमा सार्वजनिक सेवालार्ई प्रभावकारी बनाउन थुप्रै प्रयासहरू गरिएका छन् । प्रमुख प्रयासहरूलाई निम्न अनुसार प्रस्तुत गर्न सकिन्छ :

- १ शासनप्रणाली प्रति सार्वभौम जनताको सहभागिता तथा स्वामित्व अभिवृद्धि होस भन्ने मुख्य उद्देश्यले एकात्मक तथा केन्द्रिकृत शासन प्रणालीको अन्त्य गरी तीन तहको सरकार रहेको संघीय शासन प्रणालीको अवलम्बन गरिएको छ ।
- २ सूचना तथा संचार प्रविधि (आइसीटी) को प्रयोगमा जोड दिइएको छ ।
- ३ सुशासन ऐन तथा कानून बनाई निर्णयका तहहरू घटाइएको तथा अधिकार प्रत्यायोजनको व्यवस्था गरिएको छ ।

४. सेवाप्रवाह गर्ने विभिन्न सरकारी निकायमा क्षतिपूर्ति सहितको नागरिकबडापत्रलाई लागू गरिएको ।
५. सार्वजनिक निकाय तथा पदाधिकारी, कर्मचारीको उत्तरदायित्व तथा जवाफदेहिता निर्वाहलाई प्रभावकारी बनाउन पब्लिक अडिट, पब्लिक हेयरिङ आदि गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
६. सहभागितामूलक योजना तथा विकासको अभ्यास गर्न थालिएको छ ।
७. सूचनाको हक सम्बन्धी कानुन निर्माण गरी नागरिकलाई सार्वजनिक सरोकारको सूचना माग्ने र पाउने हक सुनिश्चित गरिएको । सोही ऐन अनुसार सार्वजनिक निकायले प्रवक्ता/सूचना अधिकारी तोक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
८. स्थानीय तहले हरेक वर्ष ग्राहक सन्तुष्टि सर्भेक्षण गर्ने गरेको छ ।
९. जनताका गुनासो व्यवस्थापनको लागि उजुरी पेटिका राख्ने, गुनासो सुन्ने अधिकारी तोक्ने ।
१०. समय समयमा एकीकृत शिविर तथा घुम्ती शिविर सेवा प्रवाह कार्यक्रम सञ्चालन गरी जनताका आधारभूत सेवाहरू जनताको घर आँगनमा नै पुर्याउने गरिएको छ ।
११. सार्वजनिक सेवा प्रवाह गर्ने डिजीटल डिस्प्ले सिष्टम लागू गरिएको ।
१२. वेवसाइट सञ्चालन गरी विभिन्न कार्यक्रम तथा प्रतिवेदनहरू अनलाईन मार्फत समेत प्रवाह गरी इ- गभर्नेन्स स्थापना गर्ने दिशामा प्रयास गरिरहेका छन् ।
१३. विभिन्न स्थानीय रेडियो माफत जानकारीमूलक सन्देश प्रसारण गरिएको छ ।
१४. गाउँ पालिकाको समाजिक सँजालसग आवद्ध गरिएको छ ।
१५. अनुगमनको माध्यमबाट पृष्ठपोषण लिखित दिने गरिएको छ ।

अध्याय चार

४. भागेश्वर गाउँपालिकाको परिचय

नेपालको संविधान बमोजिम स्थानीय तहको अधिकार सम्बन्धी व्यवस्था कार्यान्वयन गर्न तथा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बीचको सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयलाई प्रवर्धन गर्दै जनसहभागिता, उत्तरदायित्व, पारदर्शिता सुनिश्चित गरी सुलभ र गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्न गठित जनताको सबैभन्दा नजिक रहेको स्थानीय तह हो। गाउँपालिकाको सार्वजनिक प्रशासनमा नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्दै आइरहेको यस कार्यालय सुशासन र नागरिक-मैत्री प्रशासनलाई सुसंस्थागत गर्न निरन्तर क्रियाशील रहदै आएको छ।

गाउँ सभा र कार्यपालिकाले गरेका निर्णयहरूको कार्यान्वयन गर्ने, संघ, प्रदेश र स्थानीय तहहरू बीचको समन्वय र सहजीकरणको कार्य पनि यस कार्यालयको जिम्मेवारीमा पर्दछ। नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ परिच्छेद ३ र अन्य प्रचलित कानूनले प्रदान गरेका विभिन्न जिम्मेवारी समेत भागेश्वर गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयले निर्वाह गर्दै आएको छ।

प्राकृतिक सम्पदामा भागेश्वर गाउँपालिका डडेल्धुराका ७ स्थानीय तह मध्ये घना बनजंगल, नदीनाला, खनिज बनस्पति र ताल तलैयाका कारण धनि मानिन्छ । यस गाउँपालिकामा कुल २२७२२४ हेक्टर क्षेत्रफलमा बन क्षेत्र रहेकोमा सल्ला प्रजातिले ८६९० हेक्टर ओगटेको छ भने साल प्रजाति ४५० हेक्टर र मिश्रीत चौडाप्रजाति ३९५० हेक्टर र बाज बन २८०० हेक्टरमा रहेको छ । कुल ४८ ओटा सामुदायिक बन रहेको यस गाउँपालिकामा सामुदायिक बन ले कुल ८२८३.७६ हेक्टर क्षेत्रफल ओगटेको छ जंगली जनावर लोप हुन लागेको पाटेबाघ चितुवा ,कालिज ,बदेल ,मृग मुख्य रूपमा रहेका छन् । महाकाली नदि, सोर्नाया नदि, ठुली गाड, सिराडी गाड, रूपाल गाड लगायतका मुख्य नदीहरूले सजिएको यस गाउँपालिकामा घना जंगलले भरिएको महाभारत पर्वत शृंखला समेत पर्दछ । गाउँपालिकामा पर्ने अगला पहाड बाट हेर्दा उत्तरतिर देखिने रमणीय गुराश हिम शृंखलाले यहाँको सुन्दरता बढाएको छ । विभिन्न नदीहरूको किनारमा रहेका टार बेशीहरूमा हुने बालि उत्पादनले यस भेगमा खाद्यान्नको परिपूर्ति भईरहेको छ ।

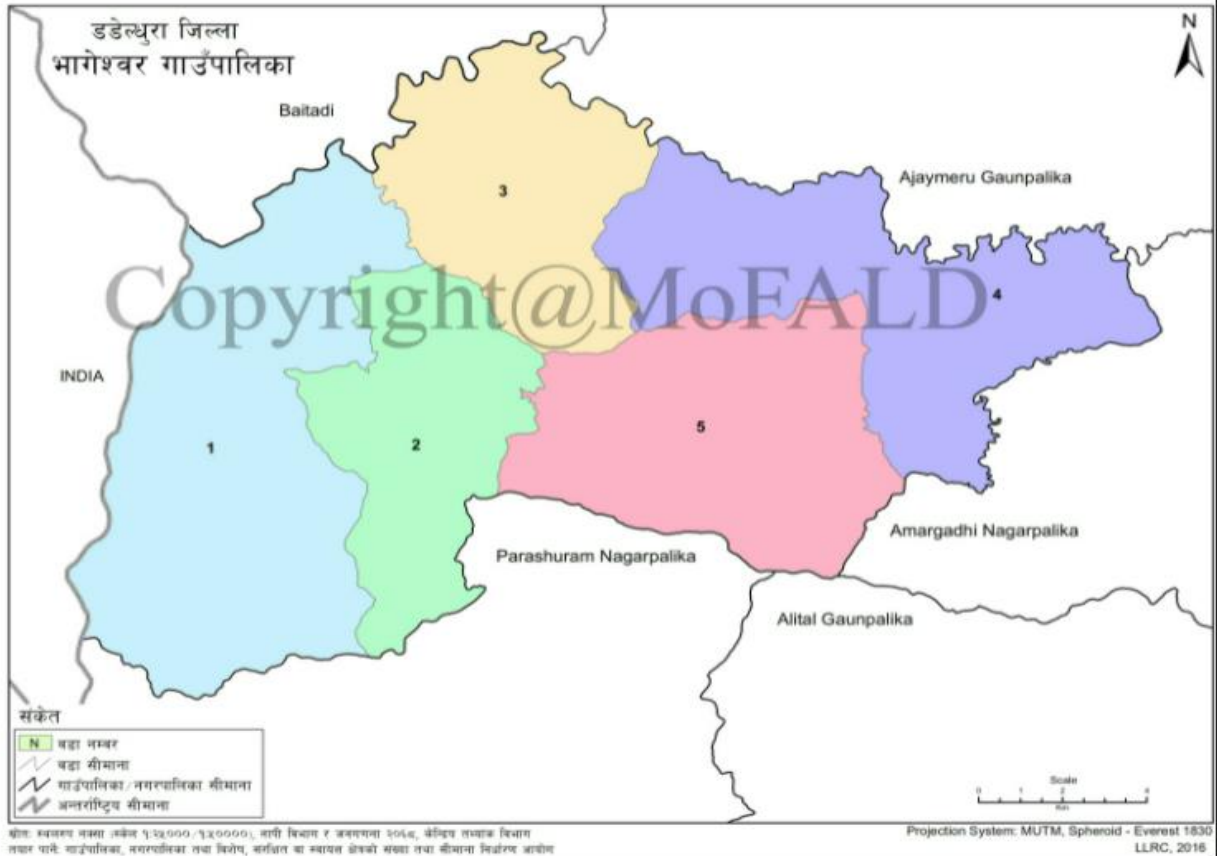
धार्मिक पुरातात्विक एवं बहुसास्कृतिक बहुभाषिक धरोहरको थलो रहेको भागेश्वर गाउँपालिकाका प्रसिद्ध धार्मिक धरोहरको रूपमा भागेश्वर मन्दिर धुरा, असिग्राम मन्दिर, गर्ग क्षेत्र, देहिमाण्डौ मन्दिर, गंगेश्वर मन्दिर, कैलपाल मन्दिर, घटालथान लगायत थुप्रै देविदेवताका मन्दिरहरू रहेका छन् भने पर्यटकिय स्थलहरूमा वडा नं. १ को सायल झरना , वडा नं. ३ को बोगटा ऐतिहासिक कोट, वडा नं. २ को चमेरो गुफा, रूपालको अन्तरकुलो, तिमुरे छिडा, वडा नं. ४ को कमल ताल बगरकोट, कमछिडा ताल, पर्छेटा स्थित

रहेको तसकुण्ड, वडा नं. ५ लाटाबुँगा झरना आदि पर्यटकिय स्थलहरु रहेका छन् । यहाँको संस्कृति जगेर्नाको लागि मनाईने प्रसिद्ध मुख्य चाडवाड तथा जात्राहरुमा धुरा जाँत भागेश्वर मन्दिर, जोगेनी जाँत रूपाल, रूपालको होली, ऐतिहासिक बोगटा कोटमा बडादशैको मेला, जनजातिको वडा नं. ५ मा मारुनी नृत्यकलाको संरक्षण सम्बद्धन भैरहको छ । यस गाउँपालिकामा मनाईने अन्य सहायक चाडवाडहरुमा ओल्के सक्रान्ती, रक्षाबन्धन, गौरा पर्व, हरितालिका तिज, ऋषिपञ्चमी पूजा, बडादशै, भाईटिका, मकर सक्रान्ती, होली आदि रहेका छन् ।

भागेश्वर गाउँपालिका डडेल्धुरा जिल्लाका ७ वटा स्थानीय तह मध्येको १ स्थानीय तह हो । डडेल्धुरा जिल्लाको सदमुकाम देखि १४ कि.मि. पश्चिममा २३३.३८ बर्ग कि.मि. क्षेत्रफलमा फैलिएको छ । भौगोलिक हिसावले यो गाउँपालिकाको पश्चिममा भारत संगको सिमानदी माहाकाली नदी, उत्तरमा सुर्नाया गाड, पोखरा गाड, दक्षिण तर्फ माहाभारत लेक, बसौटी खोला, झालिमाली भिर रहेको छ भने पूर्वमा अमरगढीको विरादे सामुदायिक वनले सिमाना छुट्याएको छ । राजनीतिक हिसावले यो गाउँपालिका ५ वटा वडामा विभाजन गरिएको छ । गाउँपालिकाको अस्थाई केन्द्र साविक बगरकोट गा.वि.स.को कार्यालय रहेको स्थान बगरकोटमा रहेको छ । जिल्ला भित्रको प्रतिनिधि सभा निर्वाचन प्रयोजनका लागि जिल्लाकै एउटा मात्र निर्वाचन क्षेत्र रहेको भएता पनि प्रदेश सभा निर्वाचन प्रयोजनको लागि तय गरिएका २ निर्वाचन क्षेत्र मध्ये प्रदेश क अन्तर्गत पर्दछ । यस गाउँपालिकाको नाम सुदूरपश्चिमकै धार्मिक धरोहरको रूपमा चिनिने ऐतिहासिक पुरातात्विक एवं पर्यटकीय दृष्टिले समेत महत्व राखेको साविक रूपाल गा.वि.स., शिर्ष गा.वि.स.को सिमानामा रहेको हाल भागेश्वर गा.पा. वडा नं. ५ महाभारत क्षेत्रभित्रको भागेश्वर धुरा मन्दिरका नामले यस गाउँपालिकाकाको नामाकरण गरिएको हो । यस गाउँपालिकाको स्थापना मिति २०७३ साल फागुन २८ गते भएको हो । साविकका देहाय बमोजिमका गा.वि.स. हरू मिलेर भागेश्वर गाउँपालिकाको वडाको विभाजन गरिएको छ भने भागेश्वर गाउँपालिकाको वडागत जनसंख्या समेत देहाय अनुसार रहेको छ ।

हालको वडा नं.	साविकका गा.वि.स र वडा	क्षेत्रफल वर्ग किलोमिटर	वडागत जनसंख्या जनगणना २०७८ अनुसार		
			महिला	पुरुष	जम्मा
१	रूपाल(६-९)	६७.९८	१५०७	१६१७	३१२४
२	रूपाल(२-५)	३३.५५	९४३	९६५	१९०८
३	भागेश्वर(१-९)	३४.८६	१६६१	१८७८	३५३९

हालको वडा नं.	साविकका गा.वि.स र वडा	क्षेत्रफल वर्ग किलोमिटर	वडागत जनसंख्या जनगणना २०७८ अनुसार		
			महिला	पुरुष	जम्मा
४	बगरकोट(१-४,७-९)	५०.७४	१३६७	१५३२	२८९९
५	रूपाल (१), बगरकोट(५,६)	४६.२५	८२६	८३६	१६६२
जम्मा		२३३.३८	६३०४	६८२८	१३१३२

४.१ सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा भागेश्वर गाउँपालिकाले जगाएको भरोसा

स्थानीय सरकार र कार्यरत कर्मचारीहरूलाई अझ धेरै जिम्मेवारी वहन गर्ने र स्थानीय सरकारलाई अधिकार सम्पन्न बनाउन सके मात्रै यसले प्रभावकारी ढंगले काम गर्न सक्छ। स्थानीयतहमा कार्यरत कर्मचारीहरूलाई थप स्रोतसाधन र अधिकार दिई जिम्मेवार बनाउने हो भने संघीयतामा स्थानीय सरकारले अझै झन् धेरै सार्थक कार्य गर्न सक्छ ।

जनतालाई राज्यप्रति अपनत्व महसुस गराउने र अत्यावश्यक सेवा प्रवाह गर्ने महत्त्वपूर्ण एकाइ स्थानीय तह हो। प्रदेश र संघ सरकारलाई झैं स्थानीय सरकारलाई पनि नेपालको संविधानले राज्यशक्तिसहितको अधिकार दिएको छ ।

एकात्मक राज्यका स्थानीय निकाय भन्दा अहिलेका स्थानीय तह बढी अधिकारसम्पन्न छन् किनभने ती आफैँमा सरकार हुन्। संघीयता लागू भएपछिका तीन तहका सरकारमध्ये जनताको विश्वास स्थानीय तहलाई नै बढी भएको देखिन्छ ।

स्थानीय सरकार जनताको नजिकको सरकार हो। जनताका सबै अपेक्षा सम्बोधन गर्न अनेकौं चुनौती छन्। बजेटको सीमा, जनशक्ति, प्राविधिक र विज्ञको अभाव जस्ता कारण स्थानीय तहले गर्ने कामलाई असर पारेको छ। शासन र प्रशासनको पहुँच वडा तहसम्म हुनु नेपाली संघीयताको विशेषता हो।

पालिकाका कर्मचारीलाई तालिमको अवसर अत्यन्त न्यून छ। त्यस बाहेक अन्य अवसर पनि नहुनाले तिनलाई ग्रामीण इलाकामा काम गर्नलाई उत्साह छैन। त्यसैले कि त दरबन्दी खाली छन् या त सहरमा बसी गाउँपालिका ओहोर, दोहर गर्छन् तर पालिकामा कम्मै भेटिन्छन्। त्यसैले तिनले गर्ने काममा यसले असर पारेको छ। यसलाई जनप्रतिनिधीहरूले कर्मचारी प्रोत्साहन गरी स्थानीयस्तरमा नै वस्ने वातावरण सिर्जना गर्नु पर्छ। भौतिक पूर्वाधारको निर्माण मात्रै विकास हो भन्ने आम बुझाइ नेपाली विकास प्रक्रियाको मुख्य समस्या हो। भौतिक पूर्वाधारको लगानी प्रत्यक्ष देखिन्छ। विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर सुधार्न गरिएको प्रयास तत्काल नदेखिने खालको हुन सक्छ। पालिकासँग दक्ष कर्मचारी जनशक्तिको अभाव छ। स्थानीय तहमा कृषि ज्ञान केन्द्र, भेटेरिनरी अस्पताल तथा पशुविज्ञ सेवा केन्द्र, सामाजिक विकास कार्यालय र स्वास्थ्य कार्यालय जस्ता संरचना जिल्ला तहमा स्थापना गरी स्थानीय तहलाई जिस्क्याउने काम गरेका छन्। अधिकारको साँध मिच्छै स्थापना गरिएका यस्ता कार्यालयलाई स्थानीय तहले प्रतिस्पर्धी संस्थाका रूपमा लिएका छन्।

स्थानीय सरकारले मूलतः आफ्ना काम राम्ररी नै गर्न खोजेजस्तो देखिए पनि सस्थागत सुशासन, जवाफदेहिताको पक्ष कर्मचारी र जनप्रतिनिधीहरूबाट कमजोर पक्ष देखिन्छ। स्थानीय तहमा आर्थिक विचलनका केही खास कारण पनि छन्। महालेखा परीक्षकको कार्यालय, अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र जस्ता संयन्त्रलाई बढी जिम्मेवार र दक्ष बनाएर नै यस्ता समस्या हल गर्न सकिने हो। जिल्ला समन्वय समितिले स्थानीय तहका क्रियाकलापको अनुगमन गरे पनि यसलाई कारवाहीको अधिकार नभएकाले यसको भूमिका सीमित छ। स्थानीय तहले जनतालाई सेवा प्रवाहमार्फत सुविधा दिएका त छन् नै, संघीय शासन व्यवस्थाको औचित्य पुष्टि पनि साथसाथै गरिरहेका छन्। निकट पहुँचका कारण जनताको आशा एवम् भरोसा बढी भएकाले पनि स्थानीय सरकारका जिम्मेवारी धेरै छन्। हुन पनि पर्छ सुशासन, जवाफदेहिता र पारदर्शिता कायम गर्दै परिपक्व सरकारका रूपमा अघि बढ्न सके स्थानीय तहले नेपाली संघीयताको जग बलियो बनाउने निश्चित छ। भागेश्वर गाउँपालिका वार्ड न. ४ घोरडी वस्ने श्री धिरेन्द्र वहादुर विष्टले अर्को व्यक्ति मार्फत मिति २०८१ श्रावण २१ गते राती ८.४३ प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई रुदै फोन आउछ। के भयो भन्दा सर मेरो दोस्रो वेती व्याएको भैसी मर्ने भयो म गरिव मानिस वाल वच्चा कसरी पालु एकहोरो रोएको मात्र छ कुन ठाउ नाम के हो भन्दा पनि भन्दैन त्यसपछि दोस्रो मान्छेले सबै कुरा बताउनु भयो। हाम्रो पशु सेवा प्राविधिक २ दिन देखि भाइरल ज्वरोको कारण डडेलधुरा सदरमुकाममा उपचारर्थ रहेको अवस्थामा के गरू कसो गरू भयो। मैले पशु सेवा प्राविधिकलाई फोन गरे वहाको अवस्था ज्वरोले गर्दा सारै नाजुक थियो। तापनि कृषकसग

फोन सम्पर्क गर्दा कृषकको पिडादायी श्वर र भावको अगाडी आफ्नो शारिरीक पिडा र असमर्थतालाई विसैर औषधी थपेर पनि आउँछु भनि ९ बजेर १५ मिनेटमा फोन आयो । तर राती भैसकेकोले एकलै हिडन जगली जनावरको डर हुन्छ भन्दा एकजना चालक र कृषि प्राविधिक साथिहरु समेत डडेल्धुरा गई पशु प्राविधिकलाई गाडीमा ल्याएर राती नै कृषकको घरमा १२:३० बजे कृषकको घरमा पुग्ने। त्यसपछि १२: ३३ बजेबाट भैसीको उपचारमा खटिई उपचार गरिसके पश्चात राती २:२० बजे कोठामा पुग्न भयो । यसरी ज्यानको परवाह नगरी नागरिकको सेवामा समर्पित भएकोमा खटिएका सम्पूर्ण साथीहरुलाई मुरी मुरी धन्यवाद !!!

४.२ भागेश्वर गाउँपालिका पशु विकास इकाई

नेपालको कृषि प्रणालीमा पशुपंक्षीपालन व्यवसायको महत्व परापूर्वकाल देखी आजसम्म रहि आएको छ । पशुपन्छि पालन व्यवसायलाई मध्यनजर गरी भागेश्वर गाउँ पालिकाले पशुपन्छि पालन व्यवसायलाई विविधिकरण, व्यवसायीकरण, आयआर्जन आयमुलक तथा सम्मानित पेशाको रुपमा विकास गरी उत्पादनमा योगदान पुऱ्याउने भागेश्वर गाउँपालिका पशु विकास इकाईको प्रमुख उदेश्य हो। पशु स्वास्थ्य, पशु आहारा, पशु प्रजनन् तथा पशुपन्छी पालन व्यवस्थापन सेवालार्ई एकीकृत रुपमा कृषकहरुको घर दैलोमा पुऱ्याउने उदेश्यले भागेश्वर गाउँपालिकामा पशु सेवा कार्यक्रम संचालन गरिएको छ । ।

पशुपालन ब्यवसायको बढ्दो माग तथा पशु सेवामा आएको कमीलाई महशुस गरी गाउँपालिकाले सबै वडाहरुमा एक वडा एक पशु सेवा प्राविधिकको व्यवस्थापन गरी कृषकहरु लाई कृषि तथा पशुपन्छिपालन क्षेत्रमा आकर्षित गरी कृषि उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धी गर्ने र कृषि क्षेत्रको व्यावसायिकरण बाट आय आर्जन बढाउनका लागि यस गाउँपालिकाले कृषकहरुका लागी कृषि तथा पशुपालन कार्यमा जोड दिई रोजगार मुलक कार्य मासिक तथा बार्षिक रुपमा गर्दै आइरहेको छ।

पशु सेवा शाखाबाट प्रदान गर्दै आएका सेवाहरु

१. पशु स्वास्थ्य सेवा
२. पशु आहार सेवा
३. पशु विकास सेवा
४. पशु प्रसार सेवा
५. पशु प्रजनन सेवा

पशु स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम

भागेश्वर गाउँपालिकाको अर्थतन्त्रणमा महत्वपूर्ण स्थान ओगट्ने पशुपन्छिपालन व्यवसायलाई व्यवस्थित र विकसित तुल्याउन र मानव समुदायको स्वास्थ्यका दृष्टिकोण बाट समेत पशुपन्छीजन्य पदार्थ तथा पशुपन्छि उत्पादन सामाग्रिको स्वस्थ उत्पादन बिक्रि वितरण , उपभोग गर्ने सम्बन्धमा प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम संचालन गर्दै आएको छ ।

नियमित पशुपन्छि उपचार सेवा:- पशु विकास इकाई तथा भागेश्वर गाउँपालिकाका सबै वडाहरूबाट पशुपन्छि उपचार तथा परामर्श सेवा नियमित संचालन रहेको छ । आ.व. २०८० । ०८१ मा नियमित पशुपन्छि उपचार सेवा तर्फ १९२० सेवाग्राहीका ११८२६ पशुपन्छी हरुको उपचार तथा परामर्श सेवा दिईएको छ ।

पशुपन्छि खोप सेवा:- पशुपन्छीमा विभिन्न समयमा संक्रामक महामारीको रूपमा देखापर्ने रोगका कारण पशु तथा पशुजन्य उत्पादनमा कमी आई पशुपालन कृषकहरूले ठुलो आर्थिक क्षति ब्यहोर्दै आएका छन् । रेबिज, खोरेत, पिपिआर, लम्पि जस्ता रोगहरूको महामारी अन्यत्र फैलिन नदिन तथा रोग नियन्त्रण कार्यमा सहयोग पुग्ने गरी आ.व. ०८० । ०८१ को पशुपन्छी खोप अभियान कार्यक्रम अन्तरगत यस गाउँपालिकाका भित्र ६२०० डोज बाखामा पिपिआर खोप, ४००० डोज गाई भैसीमा खोरेत खोप र १००० डोज गाई भैसीमा लम्पि स्किन खोप लगाईएको छ ।

पशु स्वास्थ्य सिविर संचालन:- पशुपन्छीमा विभिन्न समयमा संक्रामक महामारीको रूपमा देखा परी ठुलो आर्थिक क्षती पु-र्याउने रोगहरूको रोगथाम तथा नियन्त्रण

विविध

भैसीपालन पकेट क्षेत्र १ वटा वडा न.४, बाखापालन पकेट क्षेत्र १ वटा वडा न.१ फलफूल खेतीमा सन्तुला फलफूल खेती पकेट क्षेत्र १ वटा वडा न. ५ र ३ को सतिगाउँ रहेको छ र यसैगरी सुख्खा फलफूल खेतीको लागि उत्कृष्ट क्षेत्र वडा न २ को लेकुडा क्षेत्रमा कृषि ज्ञान केन्द्र र गाउँ पालिकाको नियमित अनुगमन र प्राविधिक सल्लाह वमोजिम कार्य थालनी भईरहेको छ ।

४.३ कृषि विकास इकाई मार्फत संचालित कार्यक्रम

सुदूरपश्चिम प्रदेशको डडेल्धुरा जिल्लामा पर्ने यस भागेश्वर गाउँपालिकाको क्षेत्रफल २३३३८ हेक्टर रहेको छ । यहाँका ९०% परिवारको जिवन निर्वाहको मुख्य पेशा कृषि रहेको पाईन्छ । यस गाउँपालिकामा २१६५ हे खेतीयोग्य जमिन रहेको छ भने खेति योग्य जमिनको ३०% जमिनमा पुर्ण सिचाई पुगेको छ । यस गाउँपालिकामा हाल सम्म १२७ कृषक समुह दर्ता भई नियमित रूपमा कृषि तथा पशुपालन कार्य गर्दै

आइरहेका छन् भने ९८ वटा निजी कृषि तथा पशुपालन फर्म संचालनमा रहेका छन् । यस गाउँपालिकाको प्रत्येक वडा बाट नियमित कृषि प्रसार सेवा प्रदान गर्नको लागि वडा कार्यालयमा एक एक जना कृषि प्राविधिकको व्यवस्थापन गरिएको छ भने गाउँपालिकाबाट पनि २ जना कृषि प्राविधिकले नियमित रूपमा कृषकहरूलाई नियमित कृषि प्रसार सेवा प्रदान गर्दै आइरहेका छन् । वार्षिक तथ्याङ्कलाई विश्लेषण गर्दा वार्षिक रूपमा २४०० जना कृषकले विभिन्न कृषि कार्यक्रम बाट प्रत्यक्ष लाभ लिइरहेको देखिन्छ ।

गरिएका मुख्य क्रियाकलापहरू

१) स्मार्ट कृषि गाउँ स्थापना

स्थानीय स्रोत साधनको प्रयोग तथा कम लागतमा जलवायु अनुकूलन प्रविधिहरूको प्रयोग गरी कृषि क्षेत्रमा लामो खडेरी, अतिवृष्टि आदी बाट हुने क्षती न्युनिकरण गर्नको लागि भागेश्वर गाउँपालिका वडा नं. ५ का ४ वटा समूहमा स्मार्ट कृषि गाउँ स्थापना कार्यक्रम संचालन गरिएको थियो । यस कार्यक्रम संचालन गर्नको लागि स्थानीयतहले संघिय सरकारको विशेष अनुदान कार्यक्रममा प्रस्तावना पेश गरि प्रास्तावना वमोजिमको विभिन्न कार्यक्रम संचालन गरिएको थियो ।

संचालित मुख्य क्रियाकलापहरू

- क) फलफूल वृक्षारोपण: किसानहरूको दीर्घकालिन आम्दानी का साथसाथै बाझो जमिनको सदुपयोग गर्नकोलागी ठाउँ विशेषानुसार सुन्तलाजात फलफूल बगैचा, आपको बगैचा स्थापना गरी कृषकको आयआर्जनको मुख्य स्रोतको रूपमा फलफूल खेती विकास गर्ने । यसमा कृषकहरूलाई उन्नत जातको फलफूल विरुवा उपलब्ध गराई व्यवसायिक बगैचा ७.५ हेक्टरमा निर्माण गरिएको छ ।
- ख) तरकारी खेती: कृषकहरूलाई व्यवसायिकरूपमा मौसमी वा वेमौसमी दुवै प्रकारले बजारको माग अनुसार तरकारी उत्पादन गरी आयआर्जन लिनको लागि स्थानीय काठको प्रयोग गरी प्लाष्टिक घर निर्माण गरी तेसैमा नवित्तम प्रविधी इन्सेक्ट प्रुफनेट, थोपा सिचाई, मल्चिड प्रविधी, जिकज्याक प्रोफाइल, यु.भि. डोरीको प्रयोग गरी तरकारी खेती को क्षेत्रफल विस्तार तथा उत्पादन वढाउन को लागि ६० वटा प्लाष्टिक घर निर्माण गरिएको छ ।
- ग) सोइल सिमेन्ट पोखरी: ससाना मुहानको पानि संकलन गरी सिचाईलाई व्यवस्थित गर्नको लागि कम लागतमा माटो,वालुवा र सिमेन्ट प्रयोग गरी यो पोखरी निर्माण कार्यक्रम संचालन गरी समूहमा ४९ वटा स्वाइल सिमेन्ट पोखरी निर्माण गरी तरकारी खेती तथा फलफूल खेतीको लागि सिचाई व्यवस्थापन गरिएको छ ।

घ) डालेघास रोपण: बाझो रहेको जमिनमा बहुबर्षिय डाले घासको वृक्षारोण गरी पशुपालन कार्यमा सहजता ल्याई खुला चरिचरन वाट हुने वनजंगल विनास न्युनिकरण गर्नको लागि खालि वा बाझो जमिनमा डालेघास वृक्षारोपण कार्यक्रम संचालन गरिएको छ ।

ड) कृषि यन्त्रीकरण: कृषकहरूको श्रम,लागत कम गरि बढी उत्पादन गर्नको लागि नविनतम प्रविधिको प्रयोग गर्नु पर्ने हुन्छ । जसमा मिनि टिलरको प्रयोग गरी खनजोत गर्दा तरकारी खेतीको लागि एकदमै राम्रो संग जोतिने, कम समयमा बढी जोत्न सकिने र फलफूल बगैचा भित्र नि तरकारी खेती गरी दोहोरो आम्दानी लिन सकिने हुनाले उत्पादन र उत्पादकत्व वढाउनको लागि कृषक समूहमा ११ वटा मिनि टिलर वितरण गरिएको थियो ।

च) बाखापालन: निर्वाहमुखी बखापालन कार्यलाई व्यवसायिकता तर्फ बदल्नको लागि बाखा खोर सुदृढिकरण तथा आहारा व्यवस्थपन कार्य गर्नको लागि कृषकहरूलाई उन्नत बीज बोका, खोर निर्माण, आहारा खुवाउने सामग्री डुड टाटनुमा अनुदान सहयोग दिइएको थियो ।

छ) बंगुरपालन: निर्वाहमुखी कृषि कार्यलाई व्यवसायिकता तर्फ बदल्नको लागि बंगुर खोर निर्माण गरी व्यवसायिक बंगुरपालन गर्नको लागि कृषकहरूलाई उन्नत पाठापाठी, खोर निर्माण, आहारा व्यवस्थापनमा अनुदान दिइएको थियो ।

ज) भकारो सुधार: प्राङ्गारिक मल तथा गोठेमल व्यवस्थापन तथा सुधार गर्नको लागि ८८ वटा परिवारमा गोठ सुधार गर्नुका साथै प्राङ्गारिक मल निर्माण खाडल तथा गहुत व्यवस्थापन खाडल निर्माण गरी स्थानिय वनस्पतिको प्रयोग गरी झोल मल निर्माण तथा प्रयोग सम्बन्धि तालिम दिइएको थियो । झोलमल को प्रयोगले रसायनिक विषादी प्रयोगमा न्युनिकरण भएको देखिन्छ ।

२) व्यावसायिक कागती खेती प्रवर्धन कार्यक्रम

भागेश्वर गाउँपालिका सुन्तलाजात फलफूलको लागि प्रचुर सम्भावना भएको र लगभग २०० हेक्टर क्षेत्रफलमा सुन्तलाजात फलफूल खेती भई रहेको अवस्था छ भने वार्षिक रुपमा ३०० मे.ट. भन्दा बढी फलफूल जिल्ला बाहिर निर्यात भईरहेको छ भने नयाँ स्थापना भएका बगैचाले २,३ बर्ष भित्रमा उत्पादन दिने अवस्थामा छन । यसैमा यस आ.व.मा व्यावसायिक कागती खेती गर्नको लागि ६८ जना कृषकलाई न्युनतम २ रिपनी भन्दा बढी क्षेत्रफलमा कागती बगैचा निर्माण गर्नको लागि ६८ जना कृषकलाई अनुदान प्रदान गरी १९४ रोपनी क्षेत्रफलमा कागती बगैचा स्थापना गरिएको छ ।

३) तरकारी खेती प्रवर्धनका लागी प्रतिफलमा आधारित नगद अनुदान

भागेश्वर गाउँपालिका तरकारी खेतीको लागि प्रचुर सम्भावना बोकेको क्षेत्र भएकोमा कृषकलाई तरकारी खेती तर्फ थप आकर्षण गर्नको लागि कृषि प्रसार सेवा बाट टाढा रहेका कृषक, विभिन्न निकायबाट पाइने अनुदानका कार्यक्रम बाट बन्चित कृषकहरूलाई प्रत्यक्ष रूपमा लाभान्वित गर्नको लागी यस गाउँपालिकाले पहिलो पटक तरकारी खेती गर्ने कृषकलाई प्रति रोपनीको आधारमा नगद अनुदान कृषकको बैङ्क खातामा भुक्तानी दिने कार्य गरेको थियो । भुक्तानी दिदा कृषकको खेतवारीमा कृषि प्राविधिक गई तरकारी खेती को पहिलो गोडाई पछी जमिनको क्षेत्रफल नापजाँच गरी कम्तिमा ३ रोपनी भन्दा बढी क्षेत्रफलमा तरकारी खेती गर्ने कृषकलाई प्रति रोपनी रु २५०० का दरले विउ तथा साना कृषि सामग्री वाफतको रमक ५५ जना कृषकलाई नगद अनुदान प्रदान गरिएको थियो । यस कार्यक्रम बाट थप २३२ रोपनीमा तरकारी खेती विस्तार भई ६५० मे.ट. तरकारी बाहिरि जिल्लामा निर्यात भएको छ ।

४) कृषिमा यन्त्रिकरण

कृषकहरूलाई कृषि कार्यमा सहजता तथा प्रविधिको प्रयोग गरी उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि गर्नको लागि कृषकको माग अनुसार १९ बटा कृषक समूहलाई मिनि टिलर वितरण गरिएको थियो । यस कार्यक्रमबाट कृषकहरूलाई खनजोत तथा धान रोपाईमा हिलो बनाउनको लागि एकदमै उपयोगी र समयको बचत भएको कुरा कृषकहरू संगको अन्तरक्रिया बाट जानकारी भएको छ । घरका पुरुष सदस्य आफ्नो पारिवारिक खर्च जोहो गर्नको लागि विदेश जानुपर्ने बाध्यता मा गाउँघरमा खनजोत गर्नको लागी सामाजिक परम्परा अनुसार महिलाले हलो नजोत्ने प्रस्थितिमा कृषियन्त्रले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दा गाउँघरमा बाझो बन्दै गएका खेतवारीमा खेतिपाती हुन थालेको छ भने समयको बचत हुँदा गोरु पाल्ने कृषकहरूले भैसीपालन गरी मलखाद व्यवस्थापनको साथै दुधजन्य पदार्थ बेचबिखन गरी पारिवारको आमदानीमा बृद्धि आएको पाइन्छ ।

५) निजि क्षेत्र संगको साझेदारीमा मकै विउ उत्पादन कार्यक्रम

यस गाउँपालिकाले निजि विउ व्यवसायी र कृषकहरू बीच आवश्यक समन्वय गरी मकै विजवृद्धि कार्यक्रम संचालन गरेको छ । यस कार्यक्रम संचालनमा परम्परागत रूपमा खेति गर्दै आईरहेका कृषकहरूलाई गाउँपालिका , निजिक्षेत्र र कृषक समुह संग प्रारम्भिक छलफल, विउ उत्पादनको सम्भावना, उत्पादित विउको बजार सुनिश्चतता र जोखिम बहन को लागि बाली बिमाको आवश्यक

व्यवस्थापन गरी ४ वटा समुहमा ५०० रोपनी क्षेत्रफलमा मकै विज वृद्धि कार्यक्रम संचालन गरेको छ । साथै गाउँपालिकाले नियमित प्राविधिक सेवा का साथै बाली संरक्षण सेवा प्रदान गरी खडा वाली निरीक्षण तथा विउ उत्पादनका अन्य प्रक्रिया पुरा गर्नको लागि कृषकलाई पूर्णरूपमा सेवा दिदै आएको छ । यस कार्यक्रम बाट लगभग ७०-८० मे.ट. मकै विउ उत्पादन हुने अनुमान गरिएको छ ।

६) कृषि उपज भण्डारण तथा बजारीकरणको लागी कोल्ड स्टोर संचालन

यस गाउँपालिकामा उत्पादन हुने तरकारी, फलफूल तथा कृषि उपजले भण्डारणको लागी कोल्डस्टोरको स्थापना हुन नसक्दा कृषकहरूले वार्षिक रूपमा ठूलो परिमाणमा आर्थिक क्षति व्यहोर्नु परेको परिपेक्षमा यस आर्थिक वर्षमा कृषि उपज भण्डारण तथा बजारीकरणमा सहयोग मिल्ने गरी विगत ३-४ वर्ष देखी निर्माण गरि संचालनमा आउन नसकेको ३० टन क्षमताको कोल्ड स्टोर यो वर्ष आवश्यक मर्मत संभार तथा व्यवस्थापन गरी संचालन ल्याई कृषि उपज भण्डारण कार्य सुरु भएको छ । यस कार्यले गर्दा कृषकले कृषि उपजको उचित दररेट नपाउदा तथा कुहिएर नोक्सान भई वार्षिक रूपमा हुदै गरेको क्षतिमा न्युनिकरण गरेको देखिन्छ । साथै कोल्ड स्टोरको संचालन पछी गाउँपालिकाले आलु विउमा परनिर्भरता बन्नु पर्ने अवस्थाबाट मुक्ति पाएको छ ।

४.४ शिक्षा शाखाबाट सम्पादन हुने कार्यक्रमहरू:

भागेश्वर गाउँपालिकाको तर्फबाट विद्यालयको गुणस्तरीय शिक्षाको लागि नियमित अनुगमन गर्ने परिपाटी शैक्षिक सुशासन कायम गर्ने प्रयासका रूपमा लिनु पर्दछ । ICTको माध्यमबाट शिक्षा प्रदानगर्ने विद्यालयको सख्या ८ वटा हुनुले आधुनिक शिक्षातर्फ कदम अघि बढेको देखाउँन्छ । यसलाई सबै विद्यालयमा अनिवार्य गर्ने तर्फ ध्यान दिन जरुरी छ । पालिकाले दस वर्षे शैक्षिक योजना र गाउँ शिक्षा योजना तयार गर्नु शैक्षिक सुशासन र विकासका लागि गरिएको असल प्रयास मान्नु पर्दछ । यस पालिकामा स्नातक वा सोभन्दा माथिको शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्था नहुनु र प्राविधिक शैक्षिक संस्था कृषिधार एक मात्र विद्यालय हुनुले पनि अन्य प्राविधिक शिक्षा हासिल गर्ने सुलभ अवसरबाट यहाँका विद्यार्थीहरू बञ्चित छन भने प्रष्ट हुन्छ । यसका लागि नियमित विद्यालय अनुगमन र गुणस्तरीय शिक्षाको लागि अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नेतर्फ पालिकाको ध्यान जान जरुरी देखिन्छ । यसबाट मात्र शैक्षिक सुशासन र विकास सम्भव हुन्छ । ३२ विद्यालयहरू मध्ये ८ मा वि.८ आधारभूत विद्यालय ८ र १६ वटा प्राथमिक विद्यालयहरू रहेका छन । सबै विद्यालयको भौतिक विकास र गुणस्तरीय शिक्षाको लागि पालिकाले पहल

गर्नु पर्दछ । वर्तमान समयमा शिक्षा प्रतिको चासोमा आएको नकरात्मक प्रभावलाई बचाउ गर्न पालिकाले सामान्यतया शैक्षिक सुशासन र जिम्मेवारी बढी लिनु पर्ने देखिन्छ ।

१. शिक्षा सम्बन्धी दैनिक प्रशासनिक कार्यहरू
२. विद्यालय अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण विद्यालय अनुगमन
३. कक्षा अवलोकन तथा पृष्ठपोषण प्रदान
४. प्रधानाध्यापक सँग कार्यसम्पादन करार सम्झौता
५. विद्यालय व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरूलाई शैक्षिक गुणस्तर सुधारका लागि प्रतिवद्धता
६. अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन
७. नियमित प्रधानाध्यापक बैठक सञ्चालन
८. शिक्षा समिति बैठक सञ्चालन
९. वार्षिक रूपमा शैक्षिक स्थिति प्रतिवेदन निर्माण
१०. शिक्षा सम्बन्धी दिवशीय कार्यक्रम सञ्चालन
११. प्रत्येक शिक्षकका लागि शैक्षिक योजना डायरी वितरण
१२. विद्यार्थीहरूका लागि होमवर्क डायरी वितरण
१३. कक्षा ४ देखि माथिका कक्षामा शिक्षक लग बुकको व्यवस्था
१४. विद्यार्थीहरूको रेकर्ड राख्नको लागि रेकर्ड फाइल वितरण
१५. राष्ट्रपति रनिङ शिल्ड प्रतियोगिता सञ्चालन
१६. विद्यालयका सुचना अधिकारी नियुक्त तथा तालिम सञ्चालन
१७. विद्यालयहरूमा नमुना करेसाबारी निर्माण
१८. सम्पूर्ण विद्यालयहरूमा स्थानीय उत्पादनमा आधारित दिवाखाजाको व्यवस्था
१९. शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि शैक्षिक बहस कार्यक्रम सञ्चालन
२०. विद्यालयमा आइरन चक्री तथा जुकाको औषधि खुवाउने सम्बन्धी तालिम सञ्चालन
२१. अन्तर विद्यालय भ्रमण कार्यक्रम
२२. ECD सहजकर्ताहरूका लागि तालिम सञ्चालन
२३. विद्यालयका कार्यालय सहयोगीहरूका लागि शौचालय व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम कार्यक्रम

- २४.आधारभूत तथा माध्यमिक तहमा गणित विषय अध्यापन गराउने शिक्षकहरूका लागि ५ दिने तालिम सञ्चालन
- २५.प्राथमिक तहका शिक्षकहरूको लागि ५ दिने एकिकृत पाठ्यक्रम सम्बन्धी तालिम सञ्चालन
- २६.विद्यालयका लेखापालहरूका लागि जिन्सी व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम सञ्चालन
- २७.विद्यालयमा पोषण सम्पर्क व्यक्ति नियुक्त तथा तालिम सञ्चालन
- २८.वडागत रूपमा विद्यार्थी भर्ना अभियान सञ्चालन
- २९.अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन
- ३०.ICT तथा EMIS सम्बन्धी काम गर्ने शिक्षकहरूका लागि तालिम सञ्चालन
- ३१.विद्यालयहरूमा पोषण कर्नर स्थापना
- ३२.उत्कृष्ट प्रधानाध्यापक तथा शिक्षकलाई सम्मान
- ३३.विद्यालयहरूमा खेलकुद सामग्री वितरण
- ३४.विद्यार्थीहरूको स्वास्थ्य सम्बन्धी रेकर्ड राख्नका लागि विद्यार्थी स्वास्थ्य प्रोफाइल कार्ड निर्माण
- ३५.विद्यालयहरूमा मनोसामाजिक परामर्श, Happiness तथा योग शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन
- ३६.छात्रवृत्ति सम्बन्धी कार्यक्रम

४.५ स्वास्थ्य शाखाबाट सम्पादन हुने कार्यक्रमहरू:

भागेश्वर गाउँपालिकामा १० शैयाको अस्पताल निर्माणधिन अवस्थामा रहेको छ । ३ वटा स्वास्थ्य चौकी, २ आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, ३ वटा सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाइ, १ रूपाल लामीकाण्डे आयुर्वेदिक औषधालय, १४ गाउँघर क्लिनिक, १० खोप क्लिनिक, ५४ आमा समुह, ५४ महिला स्वास्थ्य स्वयम सेविकाहरू समेत स्वास्थ्य सेवामा सलग्न सहित सञ्चालनमा रहेको तथ्याङ्कले देखाउँछ । स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क प्रदान गर्ने व्यवस्था भए तापनि प्रयोगशालामा परिक्षण हुने उपचार भने सशुल्क हुने व्यवस्था गरिनुबाट स्वास्थ्य क्षेत्रलाई सुधार र सुशासनयुक्त बनाउने प्रयास गरेको देखाउँछ । यद्यपि सेवाभन्दा उपचारलाई निशुल्क र केही सशुल्क गर्न सक्नुले स्वास्थ्य क्षेत्रमा विकास, परिवर्तन र सुशासनको अनुभूति प्रदान गर्नेछ ।

१. आयुर्वेदिक सेवा कार्यक्रम औषधी खरिद तथा कार्यक्रम सञ्चालन
२. क्षयरोग खोज पडताल शिविर
३. CBIMNCI कार्यक्रम
४. पोषण विशेष कार्यक्रम
५. प्रजनन स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम

६. नियमित खोप कार्यक्रम
७. मातृ तथा नवजात शिशु स्वास्थ्य कार्यक्रम
८. आमा सुरक्षा कार्यक्रम, गर्भवती उत्प्रेरण, सेवा,न्यानो झोला खरिद,निःशुल्क गर्भपतन आदि कार्यक्रम
९. किशोर,किशोरी स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम
१०. परिवार नियोजन सेवा
११. नसर्ने रोग तथा मानसिक स्वास्थ्य सम्बन्धि जनचेतना
१२. किटजन्यरोग नियन्त्रण सम्बन्धि जनचेतना
१३. आधारभुत तथा आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाको लागि औषधि खरिद
१४. गर्भवती महिलाहरुका लागि निःशुल्क ग्रामीण अल्टासाउण्ड शिविर कार्यक्रम
१५. पूर्ण सस्थागत प्रसुती वडा घोषणा कार्यक्रम
१६. मातृ तथा बाल स्वास्थ्य सुदृढीकरणका लागि मोवाईल स्वास्थ्य कार्यक्रम
१७. नोमोर होम डेलिभरी कार्यक्रम
१८. किशोर किशोरी मैत्री स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम
१९. सुर्तिजन्य पदार्थ र मध्यपान सेवनको न्यनिकरण सम्बन्धि कार्यक्रम
२०. मुख स्वास्थ्य तथा सरसफाई सम्बन्धि सचेतना
२१. घुम्ती एकिकृत स्वास्थ्य शिविर
२२. महामारीजन्य रोगको रोकथाम तथा नियन्त्रण शिविर सञ्चालन
२३. नसर्ने रोग तथा स्वास्थ्य जीवनशैली सम्बन्धि अभियान कार्यक्रम
२४. समुदायस्तरमा आधारभुत स्वास्थ्य सेवाको समतामूलक पहुँच अभिवृद्धिका लागि कार्यक्रम
२५. गर्भवती महिलाहरुका लागि उपाध्यक्षको कोसेली कार्यक्रम
२६. नवविवाहित दम्पतिलाई पोषण,प्रजनन स्वास्थ्य कार्यक्रम
२७. स्वास्थ्य,शिक्षा, कृषि, पशुपालन, आय आर्जन र स्वास्थ्य, प्रकोप सम्बन्धि जनहितका लागि सन्देश सहितको क्यालेण्डर निर्माण तथा घरधुरीमा वितरण
२८. विद्यालय स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिने ।

४.६ खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता

भागेश्वर गाउँपालिकाको घरधुरी २६४५ मध्ये २४१३ (९१.२२) लाई स्वच्छ खानेपानी उपलब्ध गराइएको देखिन्छ । स्थानीय तह भित्रका सम्पूर्ण खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धि आयोजना, सेवा र सुविधाहरूको योजना (planning), समन्वय, अनुगमन र मूल्यांकन संचालीत आयोजनाहरूको व्यवस्थापनमा सम्बन्धित उपभोक्ता समिति वा संस्थासंग सम्बन्धित स्थानीय तहको तर्फबाट निकट रूपमा समन्वय र नियमन सम्बन्धित स्थानीय तहमा उपलब्ध वास योजनामा उल्लेखित प्राथमिकताको आधारमा पालिकाको वार्षिक योजना तयारीमा सहयोग र समन्वय स्थानीय खानेपानी सम्बन्धि नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन खानेपानी महशुल निर्धारण र खानेपानी सेवा व्यवस्थापनमा समन्वय र सहयोग पानी मुहानको संरक्षण, मुलमा वृक्षारोपण, सम्बर्द्धन र मूलको बाँडफाँड तथा अनुमति प्रकृत्यामा समन्वय र सहयोग स्वच्छ खानेपानी आपूर्तीका लागि साझेदार र सरोकारवालाहरूसंग समन्वय, योजना र उत्प्रेरणा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (वास) योजना निर्माण, कार्यान्वयन र नियमित तथा आवधिक अनुगमन खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (वास) योजना पुनरावलोकन र परिमार्जन खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (वास) क्षेत्र विकासको बजेट निर्माण, आयोजना बाँडफाँडमा सहयोग तथा समन्वय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (वास) क्षेत्र सामाजिक विकास समिति अन्तर्गत अन्य विषयगत शाखाहरूसंग समन्वय र सहकार्य खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (वास) सम्बन्धि तालिम, प्रविधि प्रसार, प्राविधिक टेवा, सामग्री आपूर्ती सहजीकरणमा समन्वय । सहयोग र सहकार्य गाउँ प्रतिनिधि, उपभोक्ता समिति, पालिका कर्मचारी, वास शाखा प्राविधिक र सरसफाइ तथा स्वच्छता कार्यकर्ताहरूको क्षमता विकास तथा चेतना अभिवृद्धि सम्बन्धि कार्यक्रम संचालनमा समन्वय र सहयोग खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता महासंघलाई वार्षिक रूपमा आयोजनाबाट सिकेको सिकाइ आदान प्रदान गर्ने मञ्चको गाउँपालिका भित्रका उपभोक्ता समिति, सेवा प्रदायक बीचमा आयोजनाबाट सिकेको सिकाइलाई आदान प्रदान तथा प्रसारण गर्न) लागि सहयोग, समन्वय र सहजीकरण गर्ने;

स्थानीय तह स्तरको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रमा आकस्मिक रूपमा आउन सक्ने विपद वा प्रकोपका कारण पैदा हुने अवस्थालाई संवोधन हुने गरि पूर्व तयारी र प्रतिकार्य योजना सहितको 'खासस्व भैपरि योजना (WASH Contingency Plan) तयारी र सो अनुसार आवश्यक सामग्री, औजार तथा प्रवन्ध (Logistics) व्यवस्थापनमा समन्वय र सहयोग

प्राकृतिक प्रकोप तथा महामारीको अवस्थामा पालिका स्तरमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्र व्यवस्थापन

विपद न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापन (Disaster Reduction and Management) र जलवायू परिवर्तन अनुकुलन (Climate Change Adaptation) सम्बन्धि कृयाकलापहरूमा सम्बन्धित स्थानीय तह स्तरको स्वास्थ्य र वातावरण शाखासंगको समन्वय र सहकार्यमा खानेपानी सम्बन्धि योजना तथा कार्यक्रम संचालन खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि जनचेतना मूलक कार्यक्रमहरूको आयोजना र संचालन आम जनसंचारका माध्यमहरू मार्फत स्वच्छ र सुरक्षित खानेपानी, दिगो विकास लक्ष, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि प्रचार, प्रसार तथा जन चेतना प्रवर्द्धनमूलक कृयाकलापहरूको संचालनमा सहयोग र समन्वय

पूर्ण सरसफाइ (Total Sanitation) का सूचकहरूको अनुगमन सहित पूर्ण सरसफाइको राष्ट्रिय लक्ष प्राप्तिका लागि कार्यक्रमहरूको संचालन, अनुगमन र स्थानिय संघ संस्था तथा साझेदार/ सरोकारवाला संग संस्थाहरूसंग समन्वय र सहकार्य

स्थानीय तह स्तरमा गठन हुने खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति (Coordination Committee) को सचिवालयको रूपमा काम गर्ने

सम्बन्धित स्थानीय तह क्षेत्र भित्रका खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समितिलाई विभिन्न विकास साझेदार र दातृ निकायहरूबाट प्राप्त हुने सहयोग, साझेदारि र संझौतामा सहजीकरण गर्ने

खानेपानी सेवा सुधारको लागि Backstopping Support गर्ने र उपभोक्ता समिति/संस्थाको (स्थानीय सरकारको कार्यविधि अनुसार समिति/संस्थाको विधान तयार, समिति/संस्थामा सबै समुदायको प्रतिनिधित्व, महिलाको प्रतिनिधित्व, बैठक, साधारण सभा) सबलीकरण गर्न सहयोग गर्ने;

उपभोक्ता समिति/संस्थाको वित्तीय व्यवस्थापनमा सुधार ल्याउन व्यावसायिक योजना तयार गर्न सहयोग गर्ने;

उपभोक्ता समितिहरूमा एउटा समिति/संस्थाको सिकाई आदान प्रदान गर्न समिति/संस्थाहरूको बीचमा सञ्जाल विस्तार गर्न सहयोग गर्ने;

स्थानीय तह भित्रका सार्वजनिक शौचालयहरूको व्यवस्थापन, 'सार्वजनिक- नीजि साझेदारी (Public-Private Partnership) कार्यक्रमको सहजीकरण

सम्बन्धित स्थानीय तह भित्रका विद्यालय र स्वास्थ्य संस्था तथा सार्वजनिक संस्थाहरूमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता को अनुगमन र व्यवस्थापन

स्थानीय तह भित्रका विद्यालयहरूमा विद्यालय सरसफाइ तथा स्वच्छता शिक्षक सहजकर्ताको मनोनयन, अनुगमन र व्यवस्थापन

सरसफाइ सचेतनाको अभिवृद्धि

सम्बन्धित स्थानीय तह स्तरमा रहेका विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था र सार्वजनिक संस्था तथा कार्यालयहरूमा रहेका वास संरचना वाल-मैत्री, लैङ्गिक-मैत्री, अपाङ्गता-मैत्री तथा जेष्ठ नागरिक-मैत्री सुविधाहरू सहित निर्माण, व्यवस्थापनका निम्ति संयोजन र नियमन

NWASH MIS को प्रयोग, प्रभावकारी उपयोग र संचालन (तथ्याङ्क सङ्कलन, अद्यावधि, विश्लेषण, रिपोर्टिङ तथा विभिन्न मञ्चहरूमा प्रस्तुतीकरण) गर्ने र सो का लागि प्रविण बनाउन सम्बन्धित अन्य प्राविधिक, सर्वेक्षक वा गणकहरूका लागि तालिम प्रदान

WASH Plan परिमार्जनका लागि वास शाखाका कर्मचारी, प्राविधिक र वास निरीक्षकका लागि तालिम प्रदान, सहयोग र समन्वय

सम्बन्धित स्थानीय तहको वास सूचना तथ्याङ्क प्रणाली (NWASH MIS) सुरक्षित रूपमा राख्ने र व्यवस्थापन (Keeping and Management) गर्न सहयोग र समन्वय गर्ने

NWASH MIS (वास सूचना तथ्याङ्क प्रणाली) सम्बन्धि क्षमता अभिवृद्धि तालिमहरूमा सकृय सहभागी हुने र प्रणाली अद्यावधिक गर्ने

NWASH MIS (वास सूचना तथ्याङ्क प्रणाली) मा आएका नविन प्रविधिहरूलाई समावेश गर्ने र प्रयोग गर्ने गाउँपालिकाको समग्र वास तथ्यांक र सूचनाहरू (data inventory) अद्यावधिक राख्ने

NWASH MIS (वास सूचना तथ्याङ्क प्रणाली) को केन्द्रीय सर्भरसंग नियमित सम्पर्कमा रहने र केन्द्रीय Admin संगको समन्वयमा तथ्यांक तथा सूचनाहरूको व्यवस्थापन गर्ने

गाउँपालिकाको बास योजनाको नियमित र आवधिक रूपमा हुने पुनरावलोकन तथा परिमार्जनमा सकृयता पूर्वक योगदान गर्ने

बास योजनासंग सम्बन्धित गणक (Enumerator) तथा सर्वेक्षक (Surveyor) हरूलाई NWASH MIS को ID र Password उपलब्ध गराउने र उनीहरूलाई यो सम्बन्धि तालिम दिइ तथ्यांक संकलनमा प्रवीण बनाउने

गाउँ कार्यपालिका, पालिका पदाधिकारी, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत वा बास शाखा प्रमुखले तोके अनुसारको अन्य आवश्यक कामहरू गर्ने

सम्बन्धित स्थानीय तह भएका र प्रयोगमा आइरहेका अन्य सूचना प्रणालीहरू (MIS) जस्तै; स्वास्थ्य क्षेत्रको (HMIS), शिक्षा क्षेत्रको (EMIS), सिंचाइ क्षेत्रको (IMIS), कृषि क्षेत्रको (AMIS) आदि संग समन्वय गर्ने र तथ्यांक तथा सूचनाहरू अद्यावधिक (Update) गर्ने, परिमार्जन (Upgrade) गर्ने, मिलान (Verification) गर्ने र आवश्यकता अनुसार एकिकृत (Integration) गर्न समन्वय र सहकार्य गर्ने ।

४.७ लघु उद्यम विकास कार्यक्रम

भागेश्वर गाउँपालिकाका सबै वडाहरूमा स्थानीय स्रोत साधनमा आधारित उद्यम व्यवसाय सम्बन्धि सीप, तालिम, नेतृत्व विकास, लेखाजोखा सम्बन्धि तालिम, उद्यमशीलता तालिम र उपयुक्त प्रविधि हस्तान्तरण गर्दै आइरहेको छ । लघु उद्यमीहरूलाई आर्थिक, सामाजिक रूपमा बलियो बनाउनका लागि स्थानीयतहको स्रोत, साधनहरूको आन्तरिक लगानीले नभ्याउने भएकाले विभिन्न निकायको प्राविधिक र आर्थिक स्रोतको खोजी गरी सिङ्गो पालिकालाई उद्यमशील बनाउनको लागि नमूनाको रूपमा चिनाउने कार्य गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

लघु उद्यम विकास कार्यक्रमबाट गरिएका प्रयासहरू

अति गरिब परिवारका १८ वर्ष देखि ५० वर्ष भित्रका महिला/पुरुष तथा युवाहरूलाई पहिचान गरी उद्यमशीलताको माध्यमबाट विभिन्न सीप, तालिम अल्लो प्रशोधन तथा कपडा बुनाई, बाँस,निगालोको फर्निचर तालिम, दुना टपरी उत्पादन तालिम, नेपाली कागज उत्पादन, साना फर्निचर तालिम, धुप उत्पादन तालिम,मौरी पालन तालिम,गुन्द्री चटाई (फिना) बुनाई तालिम, हाते र मेसनरी होजीयारी तालिम, सिलाई कटाई तालिम, श्रृगार उत्पादन, विउविजन उत्पादन तथा नर्सरी व्यवस्थापन तालिम, जुता सिलाई तथा उत्पादन कार्य सञ्चालन आदी ।

वातावरण सरक्षण तथा सवर्द्धन कार्यक्रम

सामुदायिक बन, सार्वजनिक स्थल, नीजि बन, खरवारी भित्र खाली रहेको जमीनमा मौरी पालन व्यवसायमा टेवा पु-याउने उद्देश्यले चिउरीका बोटहरूको रोपण गरी आय आर्जनमा सहयोग पु-याउने ।

सामुदायिक विद्यालयहरूमा खाली रहेको जमीनमा पहिरो रोकथामका लागि चिउरी लगायत फलफूलका विरुवाहरू लगाउने कार्य भएको ।

स्थानीय प्राकृतिक श्रोतहरूको दिगोपनको लागि कच्चा पदार्थहरूको सग सँगै विउविजन सकलन गरी लगाउने कार्य भइरहेको छ ।

चिउरी वृक्षारोपणबाट मौरीपालन गर्न सजिलो हुने हुदा आय आर्जनमा वृद्धि हुनका साथै अन्य चिउरी फलहरूबाट वनस्पति घ्यु, हर्वल सावनु, मैन उत्पादन लिन सकिन्छ ।

४.८ महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक इकाई

भागेश्वर गाउँपालिका भित्रका महिला, बाल बालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्ग तथा अनाथहरूको हित र समाज कल्याण सम्बन्धी कार्य गर्न आवश्यक नीति, योजना र कार्यक्रम तयार गरी सम्बन्धित सरोकारवालासँग समन्वय राखि कार्यान्वयन गर्ने गराउने उद्देश्यले तपसिलका कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आईरहेको छ । स्थानीय तहमा लैङ्गिक हिंसा, मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार सम्बन्धी नीति तथा कार्ययोजना तर्जुमा र कार्यान्वयन तथा अन्तराष्ट्रिय सन्धि, सम्झौता र प्रतिबद्धताको कार्यान्वयन, निरोधात्मक र संरक्षणात्मक उपाय र पुनर्स्थापना, महिला सशक्तीकरण तथा लैङ्गिक समानता सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान, लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट र लैङ्गिक परीक्षण, बाल-बालिकाको हकहित संरक्षण सम्बन्धी पालिका स्तरीय नीति, कानून, मापदण्ड तथा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन, -अध्ययन, अनुसन्धान, बालमैत्री शासकीय प्रवन्ध र सेवा प्रवाह, बाल उद्धार कोष व्यवस्थापन र बाल सुधार तथा पुनर्स्थापना पालिका स्तरमा ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अशक्त, बाल-बालिकाका र महिला सम्बन्धी कार्य गर्ने ।

सामुदायिक विद्यालयहरूमा बाल क्लव गठन ।

गाउँ पालिका स्तरीय बाल क्लव गठन ।

अपाङ्ग परिचयपत्र वितरण शिविर सञ्चालन ।

पालिका स्तरमा समाज कल्याण र संघसंस्था सम्बन्धी कार्यहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने ।

विपन्न तथा एकल महिलाहरूका लागि आय आर्जन तथा रोजगारीका साथै नेतृत्व विकास कार्यक्रम ।

ग्रामीण महिलाहरूको गुणस्तरीय जीवन सुधार सचेतना कार्यक्रम ।

किशोरीहरूका लागि आत्मरक्षा सीप विकास कार्यक्रम ।

बालश्रम सम्बन्धि तथ्याङ्क सकलन ।

जेष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रम सञ्चालन ।

४.९ योजना, पूर्वाधार विकास तथा प्राविधिक शाखा

पालिका स्तरीय सम्बृद्धिको माग र चासोको चर्चा फेरि चुलिएको छ । विकासको प्रारम्भिक चरणमा पूर्वाधार निर्माणलाई सम्बृद्धिको प्रमुख संवाहक ठानिन्छ। पूर्वाधार विकास सधैं स्थानीय सरकारको प्राथमिकतामा छ । जनताले पाउनुपर्ने आधारभूत सेवा पूर्वाधारसँगै जोडिएका छन् ।

सामाजिक-आर्थिक रूपान्तरणको यस्तो विहङ्गम नीति र योजनाले भौतिक पूर्वाधारका विभिन्न क्षेत्रको विकासको रणनीतिक मार्गचित्र निर्देशित गर्दछ । स्थानीयतहमा औद्योगीकरणका लागि ? हाम्रो मेरुदण्डिय यातायात प्रणाली सडक को हो ? पूर्वाधार निर्माणका लागि आन्तरिक प्राविधिक र व्यवस्थापकीय क्षमताको अभिवृद्धि कसरी ? पूर्वाधार विकास र वातावरणीय संरक्षणबीचको सन्तुलन कस्तो हुने ? नीजि क्षेत्रको लगानी आर्थिक विकासमा भूमिका कति र कस्तो ? यस्ता खाले रणनीतिक प्रश्नको उत्तरले पूर्वाधार क्षेत्रको नीतिलाई विकास र समृद्धिको वृहत्तर लक्षसंग कसिलो गरी जोड्न मद्दत पुर्याउँछ । सबै खाले नीति सघन अध्ययन र अनुसन्धानका आधारमा तय गरिन्छ ।

विभिन्न क्षेत्रका पूर्वाधारको मार्गदर्शक नीतिका आधारमा गुरुयोजना तयार गरिन्छ । जस्तो कि सडक गुरुयोजना, पर्यटन गुरुयोजना, ग्राम उद्योग विकास गुरुयोजना, धार्मिक क्षेत्र निर्माण गुरुयोजना इत्यादि । अन्तसम्बन्धित पूर्वाधार क्षेत्रका (जस्तो कि सडक, लघु उद्यम र पर्यटन र धार्मिक क्षेत्र निर्माण) गुरुयोजना समन्वयात्मक तवरले तर्जुमा गरि । यस्ता गुरुयोजनाहरू गाउ सभाबाट पारित गरिन्छ, र आवश्यकताको आधारमा निश्चित अवधि पछि मात्र पुनरावलोकन या अध्यावधिक गरिन्छ । आवधिक या वार्षिक आयोजनाहरू सामान्यतः गुरुयोजनाको मातहतमा रहेर मात्र छनौट गरिन्छ । तदर्थ राजनीतिक निर्णयका आधारमा आयोजना छनौट गर्न मिल्दैन । तर केही व्यक्तिको पहुँचको आधारमा निर्माण हुने गतिलो प्राविधिक स्थलगत नभै कपि पेष्टको आधारमा हुने गरेको पाईन्छ । यसबाट पालिकाको लाखौं लाखौं रुपैया खेर गएको जस्तो लाग्छ । यस निर्माण हुने गुरुयोजना बास्तविक आवश्यकता आधारित हुनुपर्छ । पूर्वाधार निर्माणमा थुप्रै सरोकारवाला समूह हुन सक्छन् । सरोकार समूहको आ-आफ्नै किसिम चासो र स्वार्थ हुन्छन् । स्पष्ट नीति, योजना र अध्ययनको अभावमा सरोकार समूहका निजि स्वार्थ, नाजायज चासो र कमाउने प्रवृत्ति हावी भएर योजनाको कार्यान्वयनमा गतिरोध उत्पन्न हुन सक्छ । तदर्थ स्वार्थको रूपमा निर्णय गरी कार्यान्वयनमा गरिएका कतिपय योजनाले सोचे भन्दा जटिल प्राविधिक तथा व्यवस्थापकीय

चुनौतीको सामना गरेका उदाहरण यस पालिकाको उज्यालो भागेश्वर कार्यक्रम र १० शैयाको अस्पताल हाम्रो सामुमा छ । त्यसैले आन्तरिक क्षमताको विकास गर्दै पूर्वाधार विकासका लागि वैज्ञानिक पद्धतिको संस्थागत स्थापना र प्रभावकारी अवलम्बनको सुनिश्चितताले विकास र संवृद्धिको सपनालाई साकार पार्न धेरै हदसम्म योगदान पुऱ्याउने छ । स्थानीयतहले योजना तर्जुमा गर्दा सीमित स्रोत साधनलाई जनताका प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रहरूमा मात्र उपयोग गर्ने, सामाजिक तथा आर्थिक विकासमा तीव्रता ल्याउन प्रतिफल दिने खालका कार्यक्रम तय गर्ने, नतिजामुखी विकास पद्धतिको अवलम्बन र प्रवर्द्धन गर्न, विकास प्रक्रियामा सरोकारवाला विशेषगरी आर्थिक पछ्यौटेपनका जनताहरू विपन्न महिला, दलित, निर्णय प्रक्रियामा पहुच नपुगेका वर्गको सलग्नता र जवाफदेही वृद्धि गर्न, समाजलाई विकास र आय आर्जन तर्फ अग्रसर गराउन, विपद् जोखिमलाई व्यवस्थापन गर्न, नागरिकहरूको विश्वास जगाउन, स्थानीय जनताको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउनु, लैङ्गिक उतरदायी बजेटको माध्यमबाट सामाजिक रूपान्तरण ल्याउन स्थानीयतहले योजना तर्जुमा गरेमा मात्र दिगो विकासलाई ध्यानमा राखी योजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्नु उपयुक्त हुनेछन् ।

यस गाउँपालिकाको ३०६ किमी सडक मध्ये ५ कि.मी. कालो पत्रे र बाकी ३०१ किलो मिटर सडक सबै कच्ची हुनु यातायात क्षेत्रमा विकास र सुशासन, जवाफदेहिता कमजोर रहेको सकेत गर्दछ । सर्वसाधारण नागरिकका लागि सार्वजनिक यातायात सर्वसुलभ बनाउन सक्नुले यातायात विकास र सुशासन झल्काउँछ । यो पालिकामा यातायातका लागि सडकहरू कच्चीमात्र हुनु र पर्याप्त नियमित सवारीका साधनहरू उपलब्ध नहुनु सोचनीय विषय देखिन्छ । यद्यपि सबै वडाहरूलाई सडकले जोडेको छ । पैदल हिडेर कुनै पनि गन्तव्यमा पुगनुपर्ने अवस्थाबाट वडा १ का केही वस्ती बाहेक छिटफुट भए पनि सवारी साधन पाउनु यस पालिकाका वासिन्दाका लागि सापेक्षित विकास नै मान्नु पर्दछ । सडक सञ्जालको विकासका डिपिआर तयार गरिएको छ । पर्यटन प्रवर्द्धनको लागि भागेश्वर धार्मिक स्थलको डिपिआर, गर्ग क्षेत्रको डिपिआर र साईल झरनाको लागि डिपिआर तयार गरिनुले पर्यटन क्षेत्रमा पनि पालिकाले ध्यान दिएको छ भन्ने देखिन्छ ।

गाउँ पालिकाको मातहतमा कार्यालय प्रयोजनका लागि १६ मोटरसाइकल, १ स्कुट्री, २ जीप, २ एम्बुलेन्स र १ डोजर कार्यालय प्रयोजनका लागि विद्यमान बाहन र साधनहरूको उपलब्धताले कार्यालय सञ्चालनमा सहजता आउनु पनि सुशासनको लागि पूर्वाधार हो । भागेश्वर गाउँपालिकाको क्षेत्रमा रहेको कुल सडक दुरीमा ५ किलोमिटर मात्र कालोपत्रे भएको बाँकी हुन नसक्नुबाट यातायातका लागि पर्याप्त ध्यान दिनुपर्ने ज्वलन्त आवश्यकता देखिन्छ । भौतिक पूर्वाधार पालिकाको वडा न १ को कार्यालय टिनको छाप्रो र २, ३, ४ र ५ वडा कार्यालय आफ्नै भवनमा रहेको गाउँ पालिकाको भवन अस्थायी केन्द्रमा रहेकोले विभिन्न

निकायहरुसग भाडामा रहेको घरघरमा सिंहदरवार भन्ने सेवाको सुलभ उपलब्धताको आशय विपरित देखिन्छ । वडाका जनताले आफ्नै वडाको भूगोलमा सेवा प्राप्त गर्न पाउनु पर्दछ भन्ने सघीयताको मुल मर्म हो ।

४.१० सामाजिक सुरक्षा तथा व्यक्तिगत घटना दर्ता सुदृढीकरण आयोजना

भागेश्वर गाउँ पालिकामा आ.ब. ०८०/०८१ मा जन्म दर्ता बालक :- २४२ बालिका :- २११ जम्मा ४५३ मृत्यु ७७ जना , सम्बन्ध विच्छेद १, विवाह दर्ता १५२ बटा, बसाई सरि आएको २८ जना, भागेश्वर गाउँपालिकाबाट बसाई सरि जाने व्यक्तिहरु जम्मा २३४ जना र सामाजिक सुरक्षा लिने व्यक्तिहरु १३५८ जना कुल जनसख्या १३१३२ मध्ये १३५८ जना (१०.३४%) रहेका छन ।

४.११ सूचना प्रविधि शाखा

आधुनिक व्यवस्थापनको युगमा सूचनाको अत्यन्त महत्व छ । सूचना जति प्रभावकारी, विश्वसनीय, भरपर्दो र शुद्ध हुन सक्छ त्यत्तिकै स्थानीय तहको निर्णय क्षमता नेतृत्व र उत्पादकत्वमा सकारात्मक प्रभाव पर्छ । व्यवस्थापनको आधुनिक अवधारणामा उसलाई व्यवस्थापकीय सूचना प्रणाली पनि भनिन्छ । सूचना प्रणालीबाट निर्णय गर्नमा सहयोग गर्नुको साथ योजना बनाउनु र त्यसको सफल कार्यान्वयनमा सहयोग प्रदान गर्दछ । सूचनाबाट मूल्यांकन र अनुगमन गर्नमा समेत सहयोग गर्दछ । सूचना प्रविधिले व्यवस्थापन परिवर्तन उन्मुख हुन आधारशीलाको निर्माण गर्दछ र संगठनभित्र सद्भाव, सहयोग र आपसी सम्बन्धको विकास हुन्छ । संगठनमा सूचनाको धेरै महत्व छ । सूचनाले नै संगठनको उद्देश्य प्राप्त गर्न मदत मिल्दछ । संगठनमा आउने धेरैजसो समस्याहरु सूचनामय नै सम्बन्धित हुन्छन् । संगठनमा कार्यरत कुनै पनि व्यक्तिले समयमा सूचना नगरिदिँदा वा सो व्यक्तिले सही सूचना नगर्दा वा सूचना गर्नुपर्ने कार्य समयमा सम्पादन नहुन सक्छ । प्रभावकारीरूपमा सूचनाले संगठनको प्रत्येक काम प्रभावकारी रूपमा सम्पादन हुने गर्दछ । अनुसन्धान कार्यबाट यो पुष्टि भएको छ कि व्यवस्थापकको ८० प्रतिशतभन्दा बढी समय सूचना कार्यमा नै व्यतित भएको हुन्छ । व्यवस्थापकले गर्नुपर्ने कार्यहरु जस्तै: योजना संगठन, निर्देशन तथा नियन्त्रणसँग सम्बन्धित प्रत्येक व्यवस्थापकीय गतिविधिमा सूचनाको आवश्यकता पर्दछ र योजना बनाउनको लागि पनि सूचनाको आवश्यकता पर्दछ । संगठन कार्यको लागि कार्य विवरण अधिकारीको प्रत्यायोजन गर्दा सूचनाको लिखितरूपमा आवश्यकता पर्दछ सुशासन, जवाफदेहि र नेतृत्व र निर्देशनको लागि पनि सूचनाकै आवश्यकता पर्दछ ।

भागेश्वर गाउँपालिकाले गरेका काम कारवाहीहरुको जनताहरु माझ राख्न र आय व्ययको सूचनालाई पारदर्शी कार्य प्रणाली अवलम्बन गर्न संस्थागत क्षमता विकास गर्न प्रोत्साहन गरेको छ । स्थानीयतहले आफ्ना

जनताहरूलाई सूचित गराउने, सूचना बोर्डहरू राख्ने, सूचना अधिकारीको व्यवस्था गर्ने, पब्लिक मिडियामार्फत सार्वजनिक निकायका गतिविधि पब्लिक गर्न प्रोत्साहित गर्दछ। सूचनाको हकले सार्वजनिक निकायले खुला गर्नुपर्ने कुरा खुला नगरेमा कानुनी बाटो अवलम्बन गर्नसक्ने व्यवस्था छ। सूचनाको हक नागरिकको मौलिक अधिकारअन्तर्गत नै रहने भएकोले सार्वजनिक निकाय पारदर्शी बन्दै जान कर नै लाग्दछ। मनोवैज्ञानिक त्रास र द्वन्द्व निवारण गर्नु। महत्वपूर्ण सरकारी विवरण जनताको हातमा पुग्न यसले सहयोग गर्छ। अध्ययन, अनुसन्धान र अन्वेषण विकास गर्दै लैजानु। पहुँचवालाको प्रभाव न्यूनीकरण गर्नु। नागरिकको वास्तविक समस्याको सुनुवाइ हुने वातावरण बनाउनु। पालिकाको सूचना प्रविधि क्षेत्रमा सहयोग पुगेको छ। उच्च सीपयुक्त जनशक्ति र अर्धदक्ष जनशक्ति पर्याप्त मात्रामा विकास गराउन सहयोगी बन्छ। सेवा छिटो, छरितो, पारदर्शी, नागरिकमैत्री र जनमुखी हुन्छ। नागरिक र सरकारबीच सुमधुर सम्बन्ध कायम भई सरकारप्रति जनविश्वास अभिवृद्धि हुन्छ। सार्वजनिक सेवाको लागत घट्छ। यसरी पालिकास्तरमा सूचनाको प्रयोगले विकासमा तिव्र वृद्धि भएको छ।

४.१२ प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम /रोजगार सेवा केन्द्र

नेपालको संविधानको धारा ३३ ले रोजगारीको हकलाई मौलिक हकका रूपमा समावेश गरेको छ। सोही मौलिक हकको कार्यान्वयन गर्न रोजगारीको हक सम्बन्धी ऐन, २०७५ जारी समेत भएको छ। नेपाल सरकारले चालु आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को नीति तथा कार्यक्रम र बजेटमार्फत् सार्वजनिक विकास निर्माणका कार्यहरूमा रोजगारीका अवसर सिर्जना गरी आगामी पाँच वर्ष भित्रमा कुनै पनि नेपाली नागरिकले वाध्यताले वैदेशिक रोजगारीमा जानुपर्ने अवस्थाको अन्त्य गर्ने घोषणा गरेको छ। सार्वजनिक विकास निर्माणसम्बन्धी कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू स्थानीयतहहरूबाट संचालन हुने गरेका छन्।

यसरी विभिन्न निकायहरूले विकास निर्माण सम्बन्धी कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू संचालन गर्दा रोजगारी सिर्जनालाई यथोचित प्राथमिकता दिन नसकेको अवस्था छ। रोजगारीको हकसम्बन्धी ऐन, २०७५ ले प्रत्येक स्थानीय तहमा रोजगार सेवा केन्द्रको स्थापना गरी बेरोजगारहरूको पहिचान र सूचीकरण गर्ने र रोजगार सेवा केन्द्रमा सूचीकृत भएका बेरोजगार व्यक्तिहरूलाई एक आर्थिक वर्षमा न्यूनतम एक सय दिनको रोजगारी प्रत्याभूति गरिने व्यवस्था गरेको छ। स्थानीय तहमा सार्वजनिक निर्माण तथा सार्वजनिक क्षेत्रका अन्य कार्यक्रमहरूमा पर्याप्त संख्यामा थप रोजगारी सिर्जना गर्ने गरी समन्वयात्मक र योजनावद्ध ढंगले तिनीहरूको कार्यान्वयन गर्ने प्रबन्ध गर्न प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम संचालनमा छ। यसरी रोजगारी श्रृजना गर्दा सार्वजनिक क्षेत्रका विकास निर्माणसम्बन्धी कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूमा श्रमिकको माग हुने

र माग बमोजिमका श्रमिकहरूको आपूर्ति रोजगार सेवा केन्द्रमार्फत हुने भई सबै स्थानीय तहमा श्रमको माग र आपूर्तिको औपचारिक संयन्त्रको समेत विकास हुनेछ । बेरोजगार व्यक्तिहरूले आफूसंग भएको सोच, सीप र अनुभवका आधारमा स्वरोजगार हुन चाहेमा आवश्यक पर्ने सीप तथा उद्यमशीलता अभिवृद्धि गर्न विशेष उद्यमशीलता तालिम प्रदान गर्ने र कामलाई सम्मान गर्ने संस्कृतिको विकास गर्न “श्रमको सम्मान, राष्ट्रको अभियान” लगायतका चेतनामूलक कार्यक्रम समेत स्थानीयतहमा संचालन भएको छ ।

कार्यक्रमको दीर्घकालीन सोच:

ज्ञान, सीप र क्षमतायुक्त प्रतिस्पर्धी श्रमशक्तिको विकास र उत्पादनशील आन्तरिक रोजगारी सिर्जनामार्फत श्रमशक्तिको स्वदेशमै पूर्ण उपयोग गरी आर्थिक समृद्धि हासिल गर्नु यस कार्यक्रमको दीर्घकालीन सोच रहेको छ ।

कार्यक्रमको लक्ष्य:

स्वदेशभित्र रोजगारीका पर्याप्त अवसरहरूको सिर्जना र कामलाई सम्मान गर्ने संस्कृतिको विकास गरी रोजगारीका लागि विदेश जानुपर्ने बाध्यतात्मक अवस्थाको अन्त्य गर्न यस कार्यक्रमको लक्ष्य रहेको छ ।

कार्यक्रमको उद्देश्य:

यस कार्यक्रमको उद्देश्य देहाय अनुसार रहेका छन्।

(१) सबै नागरिकलाई न्यूनतम रोजगारीको प्रत्याभूति गरी मौलिक हकका रूपमा रहेको रोजगारीको हकको कार्यान्वयन गर्ने ।

(२) आन्तरिक रोजगारी र उद्यमशीलताको प्रवर्द्धनगरी वैदेशिकरोजगारीको बढ्दो निर्भरतालाई कमगर्ने ।

(३) कामका लागि पारिश्रमिक मार्फत गरिबी न्यूनीकरण र सामाजिक संरक्षणमा योगदान पु-याउने ।

(४) स्थानीय स्तरमा विकास निर्माण कार्यमार्फत सार्वजनिक पूंजी निर्माण गरी स्थानीय जनताको जीवनस्तर सुधार गर्न मद्दत पुयाउने ।

कार्यक्रमको रणनीति: यस कार्यक्रमको कार्यान्वयन गर्न निम्नानुसारका मुख्य रणनीतिहरू लिइनेछ:

(१) स्थानीय स्तरमा रोजगारीको प्रवर्द्धनका लागि सार्वजनिक निर्माणका कार्यहरूमा सम्भव भएसम्म श्रममूलक प्रविधिको प्रयोग गर्ने ।

(२) रोजगारी सिर्जनाका लागि अन्तरक्षेत्रगत तथा अन्तरतहगत समन्वय गर्ने ।

(३) सीपमूलक तालिममार्फत बजारको माग अनुरूपको श्रमशक्ति विकास र आपूर्ति गर्ने ।

(४) रोजगारी सिर्जनामा निजी, सहकारी तथा सामुदायिक क्षेत्रसँग सहकार्य गर्ने ।

(५) रोजगार व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको स्थापना मार्फत रोजगारी सम्बन्धी तथ्यांक नियमित रूपमा अद्यावधिक गरी उपयोग गर्ने ।

कार्यक्रमको क्षेत्र:

स्थानीय तहका सार्वजनिक क्षेत्रका कार्यमा संचालन गरिनेछ । यसको कार्यान्वयनमा स्थानीय तहको प्रमुख भूमिका रहनेछ ।

संघीय सरकारका विषयगत मन्त्रालयहरू, प्रदेश सरकारका मन्त्रालयहरू र स्थानीय तहहरू आआफ्नो क्षेत्रभित्रयस कार्यक्रमको कार्यान्वयनमा जिम्मेवार हुनेछन् ।

यो कार्यक्रम स्थानीय तहहरूमार्फत संचालन हुनेछ । स्थानीय तहका सार्वजनिक निर्माणका कार्यक्रमहरू श्रममूलक प्रविधिको प्रयोगलाई प्राथमिकता दिई स्थानीय बेरोजगार व्यक्तिहरूलाई न्यूनतम रोजगारी उपलब्ध गराइने छ ।

यो कार्यक्रम अन्तर्गत रोजगारी सिर्जनाका प्रमुख क्षेत्रहरूमा सडक, खानेपानी, ढल व्यवस्थापन, सिंचाई, शिक्षा, स्वास्थ्य, पुनर्निर्माण, पर्यटन, वन, सामुदायिक पूर्वाधार, कृषि तथा सहकारी, सूचना प्रविधि, वातावरण संरक्षण तथा जलवायु अनुकूलनवा रोजगार सिर्जना हुन सक्ने अन्य क्षेत्रलाई लिइने छ ।

सार्वजनिक निर्माणका क्षेत्र बाहेक निजी, सहकारी तथा गैर सरकारी क्षेत्रमा समेत सम्बन्धित क्षेत्रसंगको सहकार्यमा रोजगारीको सिर्जना गरी न्यूनतम रोजगारीको सुनिश्चितता गर्न सकिनेछ ।

कार्यक्रमका लक्षित समूह:

यस कार्यक्रमका लक्षित समूह १८-५९वर्ष उमेर समूहको बेरोजगारव्यक्ति तथा निजको परिवार हुनेछन् ।

४.१३ राजस्व प्रशासन इकाई

राजस्व प्रशासन हरेक स्थानीयतहको अर्थतन्त्रको लागि मेरुदण्ड भई अति नै महत्वपूर्ण संयन्त्र हो । स्थानीय विकासका लागि विकास खर्च र प्रशासनिक खर्चको समेत आवश्यकता पूरा गर्न, सार्वजनिक खर्चको बढ्दो आवश्यकतालाई पूरा गर्न र सघिय तथा प्रदेश सरकारको सहायता माथिको निर्भरता कम गर्न स्थानीयतहले आन्तरिक स्रोत परिचालन महत्वपूर्ण हुने गर्छ । स्थानीयतहको वित्तीय प्रणालीलाई सबलीकरण गर्न समेत राजस्वको भूमिका प्रभावकारी हुने गर्दछ । आन्तरिक स्रोतमा राजस्वको भूमिका सर्वोपरी हुने गर्छ । सबल, भरपर्दो र दिगो राजस्व प्रणालीले समग्र पालिकाको वित्त संरचनालाई सुदृढ बनाउन सहयोग गर्छ ।

प्रत्येक वर्ष आर्थिक सर्भेक्षण गरी प्रतिवेदन राजस्व परामर्श समितिमा पेश गर्ने ।

करका दायरा वृद्धि गर्ने खालका कार्यक्रम पेश गर्ने ।

आर्थिक ऐन गाउँ कार्य पालिकामा पेश गर्ने ।

सवै वडाहरुमा करका दरहरु समयमा नै पठाउने ।

राजश्व वढीमात्रमा उठाउने मातहतका निकायलाई प्रोत्साहन गर्ने ।

राजश्व चुहावट तथा छली हुन नियन्त्रण प्रणाली बनाउने ।

आ.व. ०८०/०८१ को आन्तरिक राजश्व प्रक्षेपण ३३,००,०००

यथार्थ आम्दानी २८,३७,१२८ (९०.५७%) रहेको छ ।

४.१४ आर्थिक तथा प्रशासन शाखा

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ८४(४) बमोजिम दैनिक प्रशासन तथा आर्थिक कारोबार सञ्चालन गर्न प्रचलित आर्थिक कार्यविधी ऐन तथा नियमावली बमोजिम आर्थिक प्रशासन शाखाले गर्नुपर्ने भनी तोकिएको अन्य कार्यहरु गर्ने ।

आर्थिक कारोबारसंग सम्बन्धित भुक्तानी निकास माग गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

निकास भएको रकमको खर्चको हिसाब रीतपूर्वक राख्ने, खर्चको फांटवारी तथा आर्थिक विवरण तयार गर्ने, त्यस्तो फांटवारी तथा आर्थिक विवरण समयमै केन्द्रीय निकायमा पठाउने र लेखापरीक्षण गराउने ।

सोधभर्नाको लागि आवश्यक विवरण तयार गरी सम्बन्धित निकायमा पठाउने ।

लेखापरीक्षणबाट कायम भएको बेरुजुको लगत राख्ने, बेरुजु फर्छ्यौट गर्ने गराउने र नियमित गर्नुपर्ने विषयमा सम्बन्धित सवै शाखा, ईकाइको समन्वयमा आवश्यक कागजात संलग्न गरी महानिर्देशक समक्ष पेश गर्ने ।

आर्थिक कारोबारको सम्बन्धमा सम्बन्धित पदाधिकारी तथा अधिकारीलाई राय दिने ।

पालिकाको लेखा राख्ने ।

पालिकाको चालु खर्चको बजेट तयार गर्ने । पूंजीगत खर्चको बजेटको हकमा योजना तथा अनुगमन शाखासंग समन्वय गरि गाउँ सभामा पेश गर्ने ।

विनियोजित रकम खर्च भएकोमा आ.ले.प. तथा म.ले.प गराउने,

आर्थिक विवरण तयार पारी स्वीकृति भएपछि सम्बन्धीत निकायमा पठाउने,

विभिन्न प्रकारका बेरुजू फर्छ्यौट सम्बन्धमा आवश्यक प्रमाण जुटाई बेरुजू फर्छ्यौट सम्बन्धी कार्य गर्ने गराउने,

नयाँ आ.व.को लागी बजेट तर्जुमा गरी गाउँ सभामा पेश गर्ने र बजेट छलफलमा भाग लिने,

स्थानीय तहका कार्यालय र मातहतका निकायहरूमा आर्थिक अनुशासन कायम हुने आवश्यक व्यवस्था मिलाउने,

विनियोजित बजेट निकास गराउने समेतका आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी कार्य गर्ने ।

मासिक आर्थिक विवरण बनाई छलफल गराउने ।

आय व्ययको त्रैमासिकरूपमा सार्वजनिक गरी वेवसाइडमा राख्ने व्यवस्था मिलाउने ।

लेखाका श्रेस्ताहरू सुरक्षित राख्ने ।

४.१४ आन्तरिक लेखापरीक्षण शाखा

स्थानीय नेतृत्वको विकास गर्दै स्थानीय शासन पद्धतिलाई सुदृढ गरी स्थानीय तहमा विधायिकी, कार्यकारीणी र न्यायिक अभ्यासलाई संस्थागत गर्न र स्थानीय सरकारको संचालन गर्न भागेश्वर गाँउपालिकाको स्थापना भएको हो । स्थानीय सरकारले संचालन गर्ने हरेक कार्यमा सहकारीता, सहअस्तित्व र समन्वयलाई प्रवर्धन गर्नु र स्थानीय सरकारले संचालन गर्ने हरेक काममा जनसहभागिता, उत्तरदायित्व, पारदर्शिता सुनिश्चित गरी नागरीकलाई लाभको वितरणमा सुलभ र गुणस्तरिय सेवा प्रवाह गर्नु हो । भागेश्वर गाँउपालिका अन्तर्गत ५वडा रहेकोमा २७ सभा सदस्य गरी २ जना अल्पसंख्य दलितबाट मनोनीत भई २९ जना सभा सदस्य रहेका छन् । यस गाँउपालिकाको जम्मा २३३.३८ व कि मि क्षेत्रफल रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार जम्मा १३१३२ जना जनसंख्या रहेको छ । जुन सुदुरपश्चिम प्रदेशको डडेल्धुरा जिल्लामा अवस्थित छ ।

स्थानीय नेतृत्वको विकास गरी गाँउपालिकाको क्षेत्रमा रहेका स्रोत साधनको अधिकतम रूपमा परिचालन गर्दै आन्तरीक तथा बाह्य स्रोतबाट विनियोजन भएको रकमलाई साधारण खर्च, पुर्वाधार खर्च तथा पुँजिगत खर्चमा विभाजित रकमलाई सन्तुलित रूपमा समान वितरण कार्यमा पारदर्शिता ल्याउन आन्तरिक लेखापरीक्षणको महत्वपूर्ण भुमिका रहँदै आएको छ ।

-सडगठनको उदेश्य र क्रियाकलापलाई ध्यानमा राखी सडगठनभित्रकै जनशक्तिबाट विभागिय रूपमा आर्थिक कारोबारको विस्तृत रूपमा जाँच गरि आलोचना गर्ने, ब्यवस्थापकलाई सुझाव प्रदान गर्ने र आवश्यक सुधारको पहल गर्ने कार्यलाई आन्तरिक लेखापरीक्षण भनिन्छ ।

-लेखा राख्ने क्रममा भएका र हुनसक्ने मानवीय त्रुटिहरूलाई कम गर्न र तत्काल भएका कमि कमजोरिहरूलाई आवश्यक सुधार गर्नको लागि आन्तरिक लेखापरीक्षण गर्ने गरिन्छ ।

-आन्तरिक लेखापरीक्षण आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको स्वव्यवस्थित संयन्त्र हो जसले preventive पक्षलाई जोड दिन्छ।

-आन्तरिक लेखापरीक्षण नियमितताको लेखापरीक्षण हो। यसले नियमितता, गणितीय शुद्धता, बजेट सिमा, आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली र कानूनको परिपालना जस्ता विषयलाई हेर्ने गर्दछ।

-आन्तरिक लेखापरीक्षणले वित्तीय क्रियाकलापहरूको continuous review गर्दछ, त्यसैले यसलाई construction arm of the management पनि भनिन्छ।

-आन्तरिक लेखापरीक्षणलाई सस्थाको आँखा र कानको रूपमा पनि हेरिन्छ।

-आन्तरिक लेखापरीक्षण census method प्रयोग गरि गर्ने गरिन्छ।

-आन्तरिक लेखापरीक्षण सामान्यतः स्थानीय तहको मासिक, चौमासिक वा वार्षिक रूपमा गर्ने गरिन्छ।

आन्तरिक लेखापरीक्षण निम्न कारणले गर्ने गरिन्छः

-कार्यलयभित्र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको परिक्षण र मुल्यांकन गर्न,

-व्यवस्थापनलाई आर्थिक पक्षहरूको यथार्थ जानकारी दिन,

-लेखाको जाँच गरि लेखालाई अध्यावधिक बनाई राख्न,

-अन्तिम लेखापरीक्षणको लागि आधार तयार गर्न,

-जोखिम व्यवस्थापन, नियन्त्रण प्रणाली र सुशासन, जवाफदेहीको मुल्यांकन गरि कार्यसन्चालन प्रभावकारी बनाउन,

-संगठनका क्रियाकलापहरूको स्वतन्त्र रूपमा समिक्षा गरि व्यवस्थापन समक्ष सुधारको लागि सुझाव प्रदान गर्न,

-वित्तीय पारदर्शीता र जवाफदेहीता प्रवर्द्धन गर्न,

-स्वच्छ, सन्तुलित र नियमित आर्थिक प्रशासन सन्चालन गर्न सहयोग पुर्याउन,

-सस्थाको उद्देश्य र हित अनुकूल हुने गरि लाभप्रद ढंगले सस्था सन्चालन गर्नमा सहयोग पुर्याउन,

-नियमित रूपमा आर्थिक क्रियाकलापको परिक्षण गरि आर्थिक अनुशासन कायम राख्न, आदि ।

४.१५ जिन्सी भण्डार व्यवस्थापन इकाई

पालिकाका विभिन्न उद्देश्यवाट खरिद भएका सामानहरूको प्रयोगको अवस्था, हिफाजत तथा सुरक्षाको व्यवस्था, सामान प्राप्ति भए/नभएको जानकारी, अनावश्यक सामान वा अत्यावश्यक सामानहरूको लगत,

जिन्सी, सामानको उचित व्यवस्थापन गर्न सरकारी जिन्सी व्यवस्थापन रहेको छ । बुँदागत रूपमा सरकारी जिन्सी व्यवस्थापनका उद्देश्यहरू निम्नलिखित छन् :

- २.१ ठिक समयमा सामग्री तथा उपकरणहरू आवश्यकताअनुसार आपूर्ति व्यवस्थापन गर्न ।
- २.२ ठिक ढंगले भण्डारण गरि सामग्री सुरक्षा बाहेक आवश्यकता अनुसार व्यवस्थापन गर्ने ।
- २.३ अनावश्यक सामग्रीहरूको खरिद व्यवस्था नियन्त्रण/व्यवस्थापन गर्न ।
- २.४ अत्यावश्यकिय व्यवस्थापनका लागि जिन्सी नियन्त्रण गर्न ।
- २.५ खर्च भएर जाने र खर्च भएर नजाने सामग्रीहरू नियमितरूपमा प्राप्त गर्न ।
- २.६ जिन्सी सामानको आवश्यकता, खरिद र तत्सम्बन्धी नीति निर्धारण गर्ने गराउने ।
- २.७ सरकारी जिन्सी सामानको सदुपयोग गर्न ।
- २.८ सम्बन्धित पक्षलाई आवश्यक विवरण उपलब्ध गराउन ।
- २.९ सरकारी जिन्सी सामानहरूको हानी/नोकसानी, क्षति हुन नपाउने व्यवस्था गर्न ।
- २.१० कार्यालयमा समय समयमा आवश्यक पर्ने तथ्य,तथ्यांकहरू तथा सूचना उपलब्ध गराउन जुन जिन्सी सम्बन्धि प्रतिवेदनहरूका लागि आवश्यक पर्दछन् ।
- २.११ निर्माण सम्बन्धि प्रतिवेदनहरूका लागि चाहिने मुल्यांकनमा सहायता पुर्याउन ।
- २.१२ स्थानीयतह स्रोतको अत्युत्तम सदुपयोग गर्न ।
- २.१३ सघीय, प्रदेश सर्तअनुदान, अनुदान आदिको बैज्ञानिक व्यवस्थित तरिकाले सेस्ता व्यवस्थापन गर्न ।
- २.१४ पूँजीगत सामग्रीहरूको हास कट्टी गरि पुनः प्रतिस्थापन (Replacing) गर्ने ।
- २.१५ रेखदेख, सुरक्षा, सम्भार आदि गर्न प्रभावकारी, मितव्ययी, सरल, विश्वसनीय, जवाफदेही, जिम्मेवारीपूर्वक, जिन्सी सामग्रीको व्यवस्थापन गरि ठीक ढंगले लगत तयार गर्न ।

पालिकाको जिन्सी तथा खरिद व्यवस्थापनका प्रमुख समस्याहरू बुँदागत रूपमा औँल्याउँदा खरिद सम्बन्धि गुरुयोजनाको अभाव, पुराना सामग्री मर्मत सम्भारको अभाव, खरिद एकाइको समुचित व्यवस्थापन एकद्वार खरिद नीति नहुनु, जिन्सीमा काम गर्ने दक्ष जनशक्तिको अभाव, लेखा जस्तै: गरि जिन्सीलाई नियमन, जिन्सी परिक्षण तथा मुल्यांकन रुजु बेरुजुको अभिलेखिकरण, उचित गोदाम संरक्षण एवम् भण्डार व्यवस्था नहुनु जस्ता समस्या रहेको सन्दर्भमा पालिकाले यस सम्बन्धमा विशेष चनाखो र सतर्क रहनु पर्दछ । अन्त्यमा भन्ने पर्ने बिषयका सम्बन्धमा सम्बन्धित पालिकाले, तोकिएको जिम्मेवारी, उत्तरदायी र जवाफदेहिताको भुमिका निर्वाह गर्ने निकाय तथा तोकिएको राष्ट्रसेवक कर्मचारीको अलावा आम जनसमुदाय समेतमा सरकारी

सम्पत्तिको एकएक हिस्सा प्रत्येक व्यक्तिको रहने हुँदा यो राष्ट्रिय सम्पत्तिको रेखदेख, निगरानी प्रत्येक स्थानीय तहका जनप्रतिनिधीहरु,व्यक्ति र सचेत नागरिक वा नागरिक समाजको समेत खबरदारी अनिवार्य हुनुपर्दछ ।

अध्याय पाँच

५. भागेश्वर गाउँपालिकाको सार्वजनिक सेवा प्रवाहको विश्लेषण सहितको समस्या र सुझावहरू :

भागेश्वर गाउँपालिकामा पनि सार्वजनिक सेवा प्रवाहको लागि नीतिगत, कानूनी, संरचनागत, संस्थागत व्यवस्था गरिएको भएतापनि सार्वजनिक सेवा प्रवाह प्रभावकारी हुन नसकेको भनी व्यापक गुनासो सुन्न पाइन्छ । खासगरी सार्वजनिक सेवा प्रवाह नतिजामुखी हुन नसकेको, जनमैत्री हुन नसकेको, पारदर्शी, जवाफदेही हुन नसकेको लगायतका गुनासोहरू यत्रतत्र सर्वत्र सुन्न पाइन्छ । सार्वजनिक सेवा प्रवाहका समस्याहरूलाई निम्न अनुसार प्रस्तुत गर्न सकिन्छ :

नीतिगत :

स्थानीय सरकारको भूमिका स्पष्ट रूपमा किटान नहुनु ।

सार्वजनिक नीतिको निर्माणमा सरोकारवालाहरूको सहभागितालाई नहुनु ।

गुणात्मक सेवाको सुनिश्चितता नहुनु ।

उत्तरदायित्व निर्वाहको उपयुक्त संयन्त्र प्रभावकारी नहुनु ।

सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा नीतिगत स्पष्टता, पारदर्शिता र निरन्तरता अभाव हुनु ।

नीति निर्माण गर्ने राजनितिको पाटो भएता पनि कार्यान्वयनमा पनि वचस्व राख्ने गरेको ।

संस्थागत/संरचनागत :

केन्द्रिकृत संगठन संरचना कायम रहनु ।

सेवा प्रवाह गर्ने निकायहरू जनताको पायक पर्ने स्थानमा नहुनु ।

सेवा वितरण नक्सांकन नहुनु ।

आकस्मिक सेवा वितरण संयन्त्र नभएकोले प्रकोप लगायतका विभिन्न किसीमका संकट आइपर्दा सही व्यवस्थापन गर्न नसकिनु ।

योजनामा छनौट गर्दा बजेटको कुनै ख्याल नगरी योजना तर्जुमा गर्ने ।

प्रक्रियागत/कार्यविधिगत :

प्रोसेस ओरेन्टेड प्रशासनको अवलम्बन गरिनु ।

नतिजामुखी अनुगमन तथा मूल्यांकन पद्धतिको अवलम्बन नगरिनु ।

गुनासो सुनुवाईको प्रभावकारी व्यवस्था नहुनु ।

सार्वजनिक सेवा वडापत्र हात्तीको देखाउने दाँत जस्तो मात्र हुनु ।

नवप्रवर्तन जनताको माग अनुसार अवलम्बन गर्न नसक्नु ।

कार्यकर्तामुखी बजेट वितरण ।

पालिकाको दरवन्दी विना आफ्ना मान्छे भर्ति गर्न जनप्रतिनिधीहरूबाट प्रशासनलाई दवाव दिने ।

व्यवहारगत :

कर्मचारीहरूको मूल्य, मान्यता, आचरण विकासमैत्री तथा सेवाग्राहीमैत्री नहुनु ।

कर्मचारीहरूलाई प्रोत्साहन प्रणालीको अवलम्बन नगरिनु ।

कर्मचारीहरूले गोप्यतावादी कार्यशैली र व्यवहार ।

कर्मचारीहरूको व्यवसायिक मूल्य, मन्यताको निर्माण हुन नसक्नु ।

कर्मचारीहरूलाई अनुसन्धान र विकासमा जोड दिन नसकिएको ।

कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धिको अवसरको कमी ।

५.१ सार्वजनिक सेवा प्रवाहका समस्या समाधानका उपायहरू

नीतिगत :

स्थानीय सरकारको भूमिका स्पष्ट रूपमा किटान गर्ने ।

सार्वजनिक नीतिको निर्माणमा सरोकारवालाहरूको सहभागितालाई सुनिश्चित गर्ने ।

गुणात्मक सेवाको सुनिश्चितता प्रदान गर्ने ।

उत्तरदायित्व निर्वाहको उपयुक्त संयन्त्र निर्माण गर्ने ।

नीतिगत स्पष्टता, पारदर्शिता र निरन्तरतामा ध्यान दिने ।

संस्थागत/संरचनागत :

विकेन्द्रीत संरचना निर्माण गर्ने ।

एकीकृत सेवा केन्द्र, घुम्ती सेवा, स्वास्थ्य शिविर एकल आँगन सेवामा जोड दिने ।

सेवा वितरण नक्सांकन गर्ने

आकस्मिक सेवा वितरण संयन्त्र बनाउने ।

आइसीटीको प्रयोगमा जोड दिने ।

नागरिक र सरकार जोड्ने पुल

नागरिक र सरकारको अन्तरकृयाको माध्यम

नागरिकको मानव अधिकारको उपभोग गर्ने विषय

नागरिकको आधारभुत आवश्यकता र व्याक्तित्व विकासको आधार
सरकारको दक्षता र प्रभावकारिता मापन गर्ने माध्यम
नागरिकको सार्वभौमसत्ताको संरक्षण
सुशासनलाई व्यवहारमा उतार्न
नागरिकका मागहरूको सम्बोधन
राज्यप्रति जनताको विश्वास बलियो
राज्यको दायित्वलाई व्यवहारमा कार्यान्वयन
नागरिकको Voice, Choice र Rights को सम्मान
समग्रमा, नागरिकले सुपथ , सुलभ र समयसापेक्ष यथेष्ट सेवा पाउन सार्वजनिक सेवाको आवश्यकता
रहेको छ

प्रक्रियागत/कार्यविधिगत :

हरेक निकायको छुट्टा छुट्टै स्ट्याडर्ड अपरेसन प्रोसेस तयार गर्ने ।
रिजल्ट ओरेन्टड प्रशासनको अवलम्बन गर्ने ।
निर्णय प्रक्रिया सरलीकरण गर्ने ।
नतिजामुखी अनुगमन तथा मूल्यांकन पद्धतिको अवलम्बन गर्ने ।
गुनासो व्यवस्थापनमा जोड दिने ।
क्षतिपूर्ति सहितको नागरिक वडापत्रको सबै शाखा, वडा कार्यालय तिर विस्तार गर्ने ।
नवप्रवतन असल अभ्यासहरूमा जोड दिने ।

व्यवहारगत :

जनप्रतिनिधी तथा कर्मचारीले मूल्य, मान्यता, आचरणमा सुधार गर्ने । ढेवामुखीबाट सेवामुखी,
हाकिममुखीबाट जनमुखी, बिउटीफुल बाट डिउटीफुल बनाउने ।
सेवाग्राहीमा हार्दिकता प्रकट गर्ने संस्कारको विकास गर्ने ।
प्रोत्साहन प्रणालीको अवलम्बन गर्ने ।
आय व्यय पारदर्शि कार्य संस्कृतिको विकास गर्ने ।
कर्मचारीहरूले व्यवसायिक मूल्य, मन्यताको निर्माण र अभ्यास गर्ने ।
अनुसन्धान र विकासमा जोड दिने ।

छनौटको न्यून अवसर
कम गुणस्तर
अपर्याप्त सेवा
प्रक्रियागत कमजोरी:
कागजमुखी
झन्झटिलो
सेवा प्रवाहमा विभेद
सेवा प्रदायकमा कमजोरी:
ढिलासुस्ती
शिष्टताको अभाव
जहाँ पनि राजनीति गर्ने
सेवाग्राहीमा कमजोरी:
धैर्य गर्न नसक्ने
प्रक्रिया नपुर्याइ गुनासो गर्ने
सङ्गठनमा कमजोरी
भौतिक व्यवस्थापन कमजोर
सूचना प्रविधिको न्यून प्रयोग

अन्य उपाय र सुझाव :

भागेश्वर गाउँपालिकामा नविन व्यवस्थापकीय सिद्धान्तको प्रयोग गर्ने वाच डग र एन्टि क्रप्सन एजेन्सीको सुदृढीकरण गर्ने ।

सिक्स सिगमाको उपयोग गर्ने ।

संविधानले दिएको स्थानीय सरकारको दायित्वको साथसाथै संविधानले दिएको नागरिकको कर्तव्य पनि उल्लेख गरिएकोमा पूर्ण पालना गर्ने र गर्न लगाउने ।

नागरिक कर्तव्य प्रति स्थानीयतहमा जनचेतना जगाउने ।

अनुगमन, सुपरीवेक्षण गरी आवश्यक राय, निर्देशन दिनसक्ने गरी लिखित प्रतिवेदन दिने व्यवस्था गर्ने ।

ब्याण्ड वागन इफेक्ट हटाउन नागरिक शिक्षामा जोड दिने ।

पालिकाको प्रशासनलाई राजनीतिबाट मुक्त गर्ने ।
 समावेशी सार्वजनिक प्रशासनको स्थापना र अभ्यास गर्ने ।
 उपभोक्ता हकहित सरक्षण कार्य गर्ने ।
 बजार एकाधिकार कार्यकर्ताहरूको विचौलिया प्रथाको अन्त्य गर्ने ।
 काम नगरि भुक्तानी माग्ने प्रथाको अन्त्य गर्ने ।
 राजनैतिक दवावबाट कर्मचारीहरूलाई मुक्त राख्ने ।
 आवश्यकतामा आधारित योजना तर्जुमा गर्ने ।
 कार्यकर्तामुखी बजेट वितरणको अन्त्य गर्ने ।
 राजश्व चुहावट नियन्त्रण गर्ने ।
 राजनीतिले जे गरे पनि हुन्छ भन्ने मानसपटलमा बसेको भावनालाई ऐन, नियम बमोजिम गर्ने ।
 सडक किनाराहरूमा वृक्षारोपण गरि पहिरो नियन्त्रण गर्ने ।
 भ्रष्टाचार म पनि गर्दैनु अरुलाई पनि गर्न दिदैनु भनि नीति कायम गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
 समय सापेक्ष जनप्रतिनिधी र कर्मचारीहरूले आफुलाई परिवर्तन गर्ने ।
 सेवाग्राही जनतालाई पुग्ने सुविधाका सम्बन्धमा व्यापक प्रचारप्रसारगरी जनचेतनाको अभिवृद्धि गर्ने ।
 सेवा प्रदायक कर्मचारीलाई जनतालाई सेवा सुविधा प्रदान गर्दा अत्यन्त सहज, सरल र मैत्रीपूर्ण व्यवहारका साथ गर्न सक्षम तुल्याउन प्रशिक्षण प्रदान गर्ने ।
 पालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा प्रवाह सर्वसाधारण जनताको पहुँच योग्य बनाउने ।
 पालिका स्तरीय गुनासो सुनुवाई व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाउने ।
 सेवा प्रदायकहरूसँग सेवाग्राहीहरूले अत्यन्त सौहार्दताका साथ दोहोरो सञ्चार सम्पर्कको व्यवस्थापन मिलाउँदै मैत्रीपूर्ण सम्बन्धको विकास गर्ने ।
 प्रकृया सरल सहज बनाउने
 संचनागत रूपमा गरिने सुधार
 जनशक्तिमा गरिने सुधार
 मनोवृत्तिमा गरिने सुधार
 व्यवस्थापकीय सुधार
 वित्तीय क्षेत्रमा गरिने सुधार

अध्याय ६

६. सार्वजनिक सेवामा सुशासन र जवाफदेहिता नेतृत्वदायी भुमिका सम्बन्धि सर्वेक्षण फारमबाट लिएको तथ्याङ्कको विश्लेषण सहितको विवरण

भागेश्वर गाउँ पालिकाको सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई छिटो, गुणस्तरीय, पहुँचयोग्य, जनसहभागितामूलक तथा निष्पक्ष बनाई जनसन्तुष्टि प्राप्त भएमा मात्र सर्वसाधारण जनतालाई राज्य वा सरकारले आफ्नो जनतालाई कुनै भेदभाव बिना दिने सेवालाई सार्वजनिक सेवा भनिन्छ । यो सेवा सरकार र नागरिकलाई जोड्ने माध्यम मात्र नभएर सरकारको प्रभावकारिता र क्षमता पहिचान गर्ने माध्यम पनि हो । राज्यले नागरिक को हित , प्रगती तथा उन्नतिका लागि प्रदान गरिने कुनै पनि खालका सेवा सुविधा र सद्भावको समष्टिलाई सार्वजनिक सेवा जनाउछ । उक्त सेवालाई प्रभावकारी ढङ्गले वैज्ञानिक तवरले तथा कानूनसम्मत तरिकाले जनता समक्ष पुराउने कार्य नै सार्वजनिक सेवा प्रवाह हो । नेपाल संघीय शासन प्रणाली प्रयोगमा गइसकेपछि तहगत रूपमा स्थानीय तहका सरकारका संरचना सार्वजनिक सेवाको प्रभावकारी र दक्षतापूर्वक रूपमा गर्नका लागि व्यवस्था गरिएको अवस्था यस प्रकार रहेको छ ।

६.१ सर्वेक्षणको उद्देश्य

सेवाग्राही सन्तुष्टी सर्वेक्षण कार्यक्रमका उद्देश्यहरू देहाय बमोजिम रहेका छन् ।

सेवा प्रदायक निकायहरूबाट प्रदान गरिएको सेवाको सम्बन्धमा सेवाग्राहीहरूको धारणा संकलन गर्ने ।

सरकारी निकायहरूबाट प्रदान गरिने सेवालाई समय सापेक्षरूपमा सुधार गर्दै लैजान पृष्ठपोषण प्राप्त गर्ने ।

सेवा प्रदायक विषयगतशाखा ईकाइहरूले सेवा दिने क्रममा भोग्नु परेका समस्याहरूको पहिचान गरी समाधानका उपायहरूको पहिचान गर्ने ।

सर्वेक्षणबाट प्राप्त सकारात्मक कुराहरूलाई संस्थागत गर्दै लाने र नकारात्मक पक्षहरूलाई न्यूनीकरण गर्न आवश्यक पृष्ठपोषण प्राप्त गर्ने,

सर्वेक्षणबाट प्राप्त नतिजाका आधारमा सेवा प्रवाहमा सुधारका लागि सुझाव पेश गरिएको छ ।

६.२ सर्वेक्षण विधि

गाउँपालिकाको कार्यालयमा आएका सेवाग्राहीहरूबाट सन्तुष्टी सर्वेक्षण फारम देहाय बमोजिमका विधिहरूको प्रयोग गरिएको थियो ।

सार्वजनिक सेवामा सुशासन र जवाफदेहिता सम्बन्धी सर्वेक्षण फारम पालिका भित्र विभिन्न शाखा, ईकाईमा आएका सेवाग्राहीहरूसंग सूचना संकलन गरिएको ।

सेवा प्रदायक निकायको शाखा,ईकाइ प्रमुख समेतको उपस्थितिमा सेवा प्रवाहको अवस्थाबारे फारम विवरण मार्फत उत्तर तथा सुझाव संकलन गरियो ।

प्रत्यक्ष अवलोकन गरी विषयगत शाखा, ईकाइहरूको भौतिक अवस्था, सेवाग्राहीहरूसंगको कर्मचारीहरूको व्यवहार, कार्यालयहरूको कार्य वातावरण, सेवाग्राहीहरूको सन्तुष्टीस्तर अध्ययन गरिएको ।

गणितीय विधिको प्रयोग गरी प्राप्त तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण गरिएको ।

कतिपय विषयहरूमा सेवाग्राही तथा सर्वसाधारणहरूसंग अनौपचारिक (Informal) छलफल तथा अन्तरक्रिया समेत गरिएको ।

६.३ सेवाग्राही सर्वेक्षणका सीमाहरू:

सेवाग्राही सर्वेक्षणको सिलसिलामा देहाय बमोजिमका सीमाहरू रहेका थिए ।

भागेश्वर गाउँपालिका स्थित वार्ड नं. ४ बाहेक अन्य वडाहरूमा उल्लेख्य संख्यामा सेवाग्राहीहरूको उपस्थिति न्यून,

सेवाग्राही सर्वेक्षण फारम विषयगत शाखा, ईकाइहरूको कार्यक्रम, कार्य प्रस्तुती फरक फरक भएकाले सर्वेक्षणबाट प्राप्त नतिजालाई सामान्यीकरण गर्न कठिन,

सर्वेक्षणमा विभिन्न वार्ड, वस्ती, क्षेत्र, युवा तथा वृद्ध, महिला तथा पुरुष, अपाङ्ग तथा सपाङ्ग, साक्षर तथा निरक्षर, सेवाग्राही एवं सर्वसाधारणहरूको प्रतिनिधित्व हुँदाहुँदै पनि सर्वे फारम भर्न तथा उत्तर दिन आनाकानी गर्ने, यथार्थ विवरण बताउन नचाहने गर्दा सक्रिय सहभागिताको कमी,

६.४ भागेश्वर गाउँपालिकाको सार्वजनिक सेवामा सुशासन, जवाफदेहितासम्बन्धी सर्वेक्षण फारामको प्रतिवेदन

क्र.सं.	सोधिएको प्रश्न	राखिएका विकल्पहरु	सर्वेक्षण बाट प्राप्त नतिजा			
			क	ख	ग	घ
१. सेवाको सन्तुष्टि						
१	तपाईंले कार्यालयबाट समग्रमा कतिको सन्तुष्टि पाउनु भयो ?	क. सन्तुष्ट ख. ठिकै ग. असन्तुष्ट	४७	३६	१७	
२	सेवा लिन जाँदा कर्मचारीको व्यवहार प्रति कतिको सन्तुष्ट हुनुहुन्छ ?	क. सन्तुष्ट ख. ठिकै ग. असन्तुष्ट	३७	३३	३०	
३	काम गर्ने प्रणाली र प्रकृया कस्तो छ ?	क. अतिसरल ख. ठिकै ग. जटिल	२९	३९	३२	
२. सेवाको नियमितता						
१	कार्यालय नियमित रूपमा (कर्मचारीको उपस्थिति, समय पालना, कार्यचुस्तता) सञ्चालन भएको छ भन्ने कुरामा कतिको विश्वस्त हुनुहुन्छ ?	क. विश्वस्त ख. ठिकै ग. अविश्वस्त	३९	३५	२६	
२	तपाईंले सेवा लिन जाँदा अतिरिक्त रकम तिर्नुभयो ?	क. तिरेको छैन ख. एकदमै कम ग. धेरै तिरेको	३८	३०	३२	
३	यस कार्यालयले सार्वजनिक चासो तथा समस्या समाधान गर्न औषत कति दिन लगाउने गरेको छ ?	क. १ दिन ख. २ दिन ग. धेरै दिन	२३	३३	४४	
३. सेवाप्रतिको जनविश्वास:-						
१	यस कार्यालयले दिने सेवा प्रति तपाईं कतिको विश्वस्त हुनुहुन्छ ?	क. विश्वस्त ख. ठिकै ग. अविश्वस्त	२६	३९	३५	

क्र.सं.	सोधिएको प्रश्न	राखिएका विकल्पहरू	सर्वेक्षण वाट प्राप्त नतिजा			
			क	ख	ग	घ
२	यस कार्यालयले प्रदान गरेको सेवाको वारेमा अरुलाई जानकारी कतिको प्रचार प्रसार गर्नुभएको छ ?	क. धेरै ख. ठिकै ग. गरेको छैन	३२	३०	३८	
४. सेवाको गुणस्तर:-						
१	यस कार्यालयबाट सेवा लिँदा कार्यालयले दिएको जानकारीबाट कतिको सन्तुष्ट हुनुहुन्छ ?	क. सन्तुष्ट ख. ठिकै ग. असन्तुष्ट	४१	३३	२६	
२	तपाईं यस कार्यालयमा आउँदा कसको सहयोग लिनुभयो ?	क. आफै ख. गाउँका ठुलावडाको ग. मध्यस्तकर्ता	५५	३७	८	
३	यस कार्यालयमा तपाईंले एउटाकामको लागि कति पटक धाउनु पर्‍यो ?	क. १ पटक ख. २ पटक ग. ३ पटक	३५	४२	२३	
४	कार्यालयमा भएका कर्मचारीमा सिप कस्तो छ ?	क. आवश्यक सिप छ ख. आवश्यक भन्दा कम ग. निकै कम छ	३९	३१	३०	
५. सेवा सम्बन्धि जानकारी						
१	कार्यालयको भौतिक अवस्था कस्तो छ ?	क. अति राम्रो ख. ठिकै ग. निकै कम	३२	३६	३२	
२	कार्यालयमा सरसफाईको अवस्था कस्तो छ ?	क. राम्रो ख. ठिकै ग. निकै कम छ	४२	३९	१९	
३	कार्यालय र सेवाग्राही बीचको सम्बन्ध कस्तो छ ?	क. अति राम्रो ख. ठिकै ग. खासै राम्रो छैन	२१	३७	४२	
४	सेवाको लागि चाहिने कागजातको वारेमा प्रष्ट जानकारी पाउनु भयो ?	क. पाए ख. ठिकै पाए ग. प्रष्ट पाइन	२९	४३	२८	

क्र.सं.	सोधिएको प्रश्न	राखिएका विकल्पहरू	सर्वेक्षण वाट प्राप्त नतिजा			
			क	ख	ग	घ
५	कार्यालयमा राजश्व शुल्क तथा दस्तुर को-कससँग उठाउने गर्दछन् ?	क. नियमानुसार सबै संग उठाउँछन् ख. सिमित व्यक्तीहरू संग मात्र उठाउँछन् ग. धेरै वक्यौता रहने गरेको छ	३५	३९	२६	
६	संचालन गरिने सार्वजनिक कार्यक्रममा सिमान्त बर्गको उपस्थिति कति प्रतिशत सम्म हुने गरेको छ ।	क. २० % जती ख. ५० % जती ग. थाहा छैन	४७	३०	२३	
६. नागरिक बडापत्र/उजुरी पेटिका/गुनासो व्यवस्थापन						
१	कार्यालयमा भएको नागरिक बडापत्र बारे तपाईंलाई जानकारी छ ?	क. छ ख. आंशिक जानकारी छ ग. कुनै जानकारी छैन	४३	३८	१९	
२	तपाईंले डिजिटल नागरिक बडापत्रको उपयोग कुन हदसम्म गर्नुभएको छ ?	क. धेरै ख. कम ग. गरेको छैन	१३	५७	३०	
३	तपाईंको विचारमा सेवा प्रदायकहरूले नागरिक बडापत्र अनुरूप कति हदसम्म सेवा प्रदान गरेको जस्तो लाग्छ ?	क. धेरै ख. ठिकै ग. अति कम	४३	३७	२०	
४	तपाईंको विचारमा उजुरी पेटिकाको उपयोग कुन हदसम्म भएको छ ?	क. धेरै भएको छ ख. ठिकै भएको छ ग. भएकै छैन	७	१७	७६	
५	कार्यालयमा सूचना अधिकारी र गुनासो सुन्ने अधिकारीको व्यवस्था गरिएको जानकारी छ ?	क. छ ख. आंशिक जानकारी छ ग. कुनै जानकारी छैन	४७	३६	१७	

क्र.सं.	सोधिएको प्रश्न	राखिएका विकल्पहरू	सर्वेक्षण वाट प्राप्त नतिजा			
			क	ख	ग	घ
७. पारदर्शिता सम्बन्धि						
१	गाउँपालिकाको आम्दानी र खर्च बाहिर सूचना पाटीमा टाँसेको वा वेवसाईटमा राखेको देख्नुभयो ?	क. टासेको देखेको छु ख. कहिलेकाही टासेको देखिन्छ ग. खै कतै देखिएन	३७	३४	२९	
२	यस कार्यालयबाट सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रम भए नभएको विषयमा जानकारी छ ?	क. १ वटा ख. २ वटा ग. कार्यक्रम बारे कुनै जानकारी नै छैन	२७	३५	३८	
३	सार्वजनिक सुनुवाईमा गरिएका सार्वजनिक प्रतिबद्धता कतिको कार्यान्वयन भएको छ ?	क. धेरै ख. ठिकै ग. कम	५	१२	८३	
४	यस कार्यालयको वार्षिक नीति, कार्यक्रम, बजेट र श्रोतको बारेमा जानकारी पाउनु भएको छ ?	क. धेरै जानकारी पाएको छु ख. आंशिक जानकारी पाएको छु ग. कम जानकारी पाएको छु	४१	३९	२०	
५	तपाईंले गाउँपालिकाको website कति पटक हेर्नु भएको छ ?	क. धेरै पटक ख. ठिकै ग. एक पटक घ. पनी प्रयोग गरेको छैन	१७	३४	४५	
८. जवाफदेहिता						
१	कामको लागि शाखाहरूमा जाँदा कस्तो व्यवहार पाउनुभयो ?	क. प्रभावकारी छ ख. ठिकै छ ग. प्रभावकारी छैन घ. सुधार गर्नुपर्छ	३३	३२	३५	

क्र.सं.	सोधिएको प्रश्न	राखिएका विकल्पहरू	सर्वेक्षण वाट प्राप्त नतिजा			
			क	ख	ग	घ
२	शाखा प्रमुखबाट कामको लागि जाँदा कति सहयोग पाउनुभयो ?	क. सजिलै पाइयो ख. कहिले काहिँ मात्रै पाइयो ग. माग गर्दा सजिलै पाईन्छ	२८	३९	३३	
३	शाखाहरूले आफ्नो काम प्रति कस्तो जिम्मेवारी लिनुहुन्छ ?	क. छलफलबाट समाधान गर्ने ख. सिधै कानुन बमोजिम हुन्छ हुँदैन ग. शाखा प्रमुखकहरूको सल्लाह बमोजिम काम हुन्छ	२५	३४	४१	
४	कार्यालयले सेवाग्राहीप्रति कस्तो व्यवहार र जिम्मेवारी लिने गरेछ छ ?	क. छ ख. छैन	५१	४९		
५	कार्यालयले काम प्रतिको जिम्मेवारी पन्छाउने प्रवृत्ति छ/छैन ?	क. छ ख. छैन	४९	५१		
९. पूर्वाधार सम्बन्धि						
१	संचालन गरेका योजनाहरू कत्तिको प्रभावकारी छन् ?	क. प्रभावकारी छन् ख. ठिकै छन् ग. प्रभावकारी छैनन	३२	२९	३९	
२	योजना संचालन गर्दा प्राविधिक सहयोग कत्तिको पाउनु भयो ?	क. सजिलै पाइयो ख. कहिले काहिँ मात्रै पाइयो ग. माग गर्दा पनि पाइएन	२४	२९	४७	

क्र.सं.	सोधिएको प्रश्न	राखिएका विकल्पहरू	सर्वेक्षण वाट प्राप्त नतिजा			
			क	ख	ग	घ
३	योजनाको विल भुक्तानी दिने व्यवस्था कस्तो छ ?	क. सहज ख. ठिकै ग. अप्ठ्यारो	३४	३५	३१	
४	योजनाहरू जाँचपास गर्दा प्राविधिकहरूलाई रकम दिनुपर्छ ?	क. पर्दैन ख. मागे रै लिन्छन ग. रकम नदिए अप्टेरोमा पार्छन	२६	२९	४५	
५	कार्य सम्पन्नको आधारमा मुल्याङ्कन भएको छ कि छैन ?	क. छ ख. ठिकै मुल्याङ्कन हुने गरेको छ ग. थाहा छैन	३२	४१	२७	
10. शान्ति सुरक्षा सम्बन्धि						
१	महिला/लैङ्गिक/घरेलु हिंसाबाट सेवा प्रवाहमा रोकावट भएको छ/छैन ? यदि छ भने के कुरामा रोकावट भएको छ?	क. झगडा ख. घरेलु हिंसामा कमी ग. न्यायिक समितिमा उजुरी कम आउने	२६	३०	४४	
२	विपद् पश्चात खोज उद्धार तथा राहत वितरण र पुर्नस्थापना कति सिघ्र र प्रभावकारी पाउनु भएको छ	क. तुरुन्तै ख. आवश्यकता अनुसार ग. सामान्य	२५	३५	४०	
३	कार्यालय प्रमुखलाई केही सुझाव भए उल्लेख गर्ने :	क. सुशासनमा जोड दिने ख. भ्रष्टाचार न्यूनीकरणमा जोड दिने ग. कामप्रति जिम्मेवारी लिने ।	२७	३८	३५	

६.५ निष्कर्ष:

सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई छिटो, गुणस्तरीय, पहुँचयोग्य, जनसहभागितामूलक तथा निष्पक्ष बनाई जनसन्तुष्टि प्राप्त भएमा मात्र सर्वसाधारण जनतालाई राज्य वा सरकारले आफ्नो जनातालाई कुनै भेदभावबिना दिने

सेवालाई सार्वजनिक सेवा भनिन्छ । यो सेवा सरकार र नागरिकलाई जोड्ने माध्यम मात्र नभएर सरकारको प्रभावकारिता र क्षमता पहिचान गर्ने माध्यम पनि हो । राज्यले नागरिक को हित , प्रगती तथा उन्नतिका लागि प्रदान गरिने कुनै पनि खालका सेवा सुविदा र सद्भावको समष्टिलाई सार्वजनिक सेवा जनाउछ । उक्त सेवालाई प्रभावकारी ढङ्गले वैज्ञानिक तवरले तथा कानूनसम्मत तरिकाले जनाता समक्ष पुराउने कार्य नै सार्वजनिक सेवा प्रवाह हो । नेपाल संघीय शासन प्रणाली प्रयोगमा गइसकेपछि तहगत रूपमा स्थानीय तहका सरकारका संरचना सार्वजनिक सेवाको प्रभावकारी र दक्षतापूर्वक रूपमा गर्नका लागि व्यवस्था गरिएको अवस्था रहेको छ ।

नेपाल नयाँ संविधानको घोषणा तथा सो संविधान अनुसार विभिन्न तहको निर्वाचन सम्पन्न गरेसँगै सैद्धान्तिक तथा व्यवहारिक रूपमै लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक संघीय शासन प्रणालीमा रूपान्तरण भएको छ । लामो संक्रमणकालको अन्त्य गर्दै राजनीतिक रूपान्तरणको कार्य सम्पन्न भएको छ र अबको ध्यान आर्थिक, सामाजिक रूपान्तरणतर्फ केन्द्रित हुन जरुरी देखिएको छ ।

विद्यमान शासन प्रणालीमा भएको रूपान्तरण सँगसँगै जनताका माग र अपेक्षा बढ्दै गएको सन्दर्भमा जनताले परिवर्तनको अनुभूति यही सार्वजनिक सेवा प्रवाह मार्फत गर्ने र देशमा सुशासन स्थापना गर्ने तथा लोकतन्त्रको अभ्यास गर्ने माध्यम यही सार्वजनिक सेवा प्रवाह भएकोले यसलाई प्रभावकारी बनाउन अति जरुरी देखिएको छ । तसर्थ माथि उल्लेख गरिएका तथा अन्य विभिन्न उपायहरूको अवलम्बन गरी सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन जरुरी देखिएको छ । अन्यथा संघीय लोकतन्त्रको व्यवस्था प्रति पनि जनताको विश्वास र भरोसा विस्तारै घट्दै र हट्दै जानसक्छ । यसको परिणामस्वरूप कठिन संघर्ष र बलिदानीबाट प्राप्त गरेको नयाँ संघीय व्यवस्था पनि असफल हुन गई सिंगो देश नै असफल राष्ट्र बन्ने दिशातर्फ अघि बढ्न सक्छ ।

अनुसूची १

भागेश्वर गाउँपालिका

गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय

बगरकोट डडेल्धुरा

सार्वजनिक सेवामा सुशासन र जवाफदेहिता नेतृत्वदायी भुमिका सम्बन्धि

सर्भेक्षण फाराम

सेवाग्राहीको नामथर :- (स्वेच्छिक)

ठेगाना :- जिल्ला गा.पा./न.पा..... वडा नं.

सेवाग्राहीको लिंगः महिला पुरुष अन्य

जात : उमेर : शिक्षा: सम्पर्क नं. (स्वेच्छिक):

१. सेवाको सन्तुष्टि

१.१. तपाईंले कार्यालयबाट समग्रमा कत्तिको सन्तुष्टि पाउनु भयो ?

क. सन्तुष्ट ख. ठीकै ग. असन्तुष्ट

१.२ सेवा लिन जाँदा कर्मचारीको व्यवहार प्रति कत्तिको सन्तुष्ट हुनुहुन्छ ?

क. सन्तुष्ट ख. ठीकै ग. असन्तुष्ट

१.३ काम गर्ने प्रणाली र प्रकृया कस्तो छ ?

क. अतिसरल ख. ठीकै ग. जटिल

२. सेवाको नियमितता

२.१ कार्यालय नियमित रूपमा (कर्मचारीको उपस्थिति, समय पालना, कार्यचुस्तता) सञ्चालन भएको छ भन्ने कुरामा कत्तिको विश्वस्त हुनुहुन्छ ?

क. विश्वस्त ख. ठीकै ग. अविश्वस्त

२.२ तपाईंले सेवा लिन जाँदा अतिरिक्त रकम तिर्नुभयो ?

क. तिरेको छैन ख. एकदमै कम ग. धेरै तिरेको

२.३ यस कार्यालयले सार्वजनिक चासो तथा समस्या समाधान गर्न औषत कति दिन लगाउने गरेको छ ?

क. १ दिन ख. २ दिन ग. धेरै दिन

३. सेवाप्रतिको जनविश्वास:-

३.१ यस कार्यालयले दिने सेवा प्रति तपाईं कतिको विश्वस्त हुनुहुन्छ ?

क. विश्वस्त ख. ठीकै ग. अविश्वस्त

३.२ यस कार्यालयले प्रदान गरेको सेवाको बारेमा अरुलाई जानकारी कतिको प्रचारप्रसार गर्नुभएको छ ?

क. धेरै ख. ठीकै ग. गरेको छैन

४. सेवाको गुणस्तर:-

४.१ यस कार्यालयबाट सेवा लिँदा कार्यालयले दिएको जानकारीबाट कतिको सन्तुष्ट हुनुहुन्छ ?

क. सन्तुष्ट ख. ठीकै ग. असन्तुष्ट

४.२ तपाईं यस कार्यालयमा आउँदा कसको सहयोग लिनुभयो ?

क. आफै ख. गाउँका ठूलावडाको ग. मध्यस्तकर्ता

४.३ यस कार्यालयमा तपाईंले एउटा कामको लागि कति पटक धाउनु पर्‍यो ?

क. १ पटक ख. २ पटक ग. ३ पटक

४.४ कार्यालयमा भएका कर्मचारीमा सिप कस्तो छ ?

क. आवश्यक सिप छ ख. आवश्यक भन्दा कम छ ग. निकै कम छ

५. सेवा सम्बन्धि जानकारी

५.१ कार्यालयको भौतिक अवस्था कस्तो छ ?

क. अति राम्रो ख. ठीकै ग. निकै कम छ

५.२ कार्यालयमा सरसफाईको अवस्था कस्तो छ ?

क. राम्रो ख. ठीकै ग. निकै कम छ

५.३ कार्यालय र सेवाग्राही बीचको सम्बन्ध कस्तो छ ?

क. अति राम्रो ख. ठीकै ग. खासै राम्रो छैन

५.४ सेवाको लागि चाहिने कागजातको बारेमा प्रष्ट जानकारी पाउनु भयो ?

क. पाए ख. ठीकै पाए ग. प्रष्ट पाईन

५.५. कार्यालयमा राजश्व शुल्क तथा दस्तुर को-कससँग उठाउने गर्दछन् ?

क. नियमानुसार सबैसँग उठाउछन् ख. सिमित व्यक्तिहरूसँग मात्र उठाउछन्

ग. धेरै वक्यौता रहने गरेको छ

५.६ संचालन गरिने सार्वजनिक कार्यक्रममा सिमान्तबर्गको उपस्थिति कति प्रतिशतसम्म हुने गरेको छ ।

क. २० प्रतिशत जति ख. ५० प्रतिशत भन्दा माथि ग. थाहा छैन

६. नागरिक बडापत्र/उजुरी पेटिका/गुनासो व्यवस्थापन

६.१ कार्यालयमा भएको नागरिक बडापत्र बारे तपाईंलाई जानकारी छ ?

क. छ ख. आंशिक जानकारी छ ग. कुनै जानकारी छैन

६.२ तपाईंले डिजिटल नागरिक बडापत्रको उपयोग कुन हदसम्म गर्नुभएको छ ?

क. धेरै ख. कम ग. गरेको छैन

६.३ तपाईंको विचारमा सेवा प्रदायकहरुले नागरिक बडापत्र अनुरूप कति हदसम्म सेवा प्रदान गरेको जस्तो लाग्छ ?

क. धेरै ख. ठिकै ग. अति कम

६.४. तपाईंको विचारमा उजुरी पेटिकाको उपयोग कुन हदसम्म भएको छ ?

क. धेरै भएको छ ख. ठिकै भएको छ ग. भएकै छैन

६.५ कार्यालयमा सूचना अधिकारी र गुनासो सुन्ने अधिकारीको व्यवस्था गरिएको जानकारी छ?

क. छ ख. आंशिक जानकारी छ ग. कुनै जानकारी छैन

७. पारदर्शिता सम्बन्धि

७.१ गाउँपालिकाको आम्दानी र खर्च बाहिर सूचना पाटीमा टाँसेको वा वेवसाईटमा राखेको देख्नुभयो ?

क. टाँसेको देखेको छु ख. कहिलेकाँही टाँसेको देखिन्छु ग. खै कतै देखिएन

७.२ यस कार्यालयबाट सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रम भए नभएको विषयमा जानकारी छ ?

क. १ वटा ख. २ वटा ग. कार्यक्रम वारे कुनै जानकारी नै छैन

७.३ सार्वजनिक सुनुवाईमा गरिएका सार्वजनिक प्रतिबद्धता कत्तिको कार्यान्वयन भएको छ ?

क. धेरै ख. ठिकै ग. कम

७.४ यस कार्यालयको वार्षिक नीति, कार्यक्रम, बजेट र श्रोतको वारेमा जानकारी पाउनु भएको छ ?

क. धेरै जानकारी पाएको छु ख. आंशिक जानकारी छु ग. कम जानकारी पाएको छु

७.५ तपाईंले गाउँपालिकाको website कति पटक हेर्नु भएको छ ?

क. धेरै पटक ख. ठिकै ग. एक पटक पनि प्रयोग गरेको छैन

८. जवाफदेहिता

८.१ कामको लागि शाखाहरूमा जाँदा कस्तो व्यवहार पाउनुभयो ?

क. प्रभावकारी छ ख. ठिकै छ ग. प्रभाकारी छैन घ. सुधार गर्नुपर्छ

८.२ शाखा प्रमुखबाट कामको लागि जाँदा कति सहयोग पाउनुभयो ?

क. सजिलै पाईयो ख. कहिलेकाही मात्रै पाईयो ग. माग गर्दा सजिलै पाईन्छ

८.३ शाखाहरूले आफ्नो काम प्रति कस्तो जिम्मेवारी लिनुहुन्छ ?

क. छलफलबाट समाधान गर्ने ख. सिधै कानून बमोजिम हुन्छ हुँदैन ग. शाखा प्रमुखहरूको सल्लाह बमोजिम काम हुन्छ

८.४ कार्यालयले सेवाग्राहीप्रति कस्तो व्यवहार र जिम्मेवारी लिने गरेछ छ ?

क. छ ख. छैन

८.५ कार्यालयले काम प्रतिको जिम्मेवारी पन्छाउने प्रवृत्ति छ/छैन ?

क. छ ख. छैन

९. पूर्वाधार सम्बन्धि

९.१ संचालन गरेका योजनाहरू कतिको प्रभाकारी छन् ?

क. प्रभाकारी छन् ख. ठिकै छन् ग. प्रभाकारी छैनन्

९.२ योजना संचालन गर्दा प्राविधिक सहयोग कतिको पाउनु भयो ?

क. सजिलै पाईयो ख. कहिलेकाँहि पाईयो ग. माग गर्दा पनि पाईएन्

९.३ योजनाको विल भुक्तानी दिने व्यवस्था कस्तो छ ?

क. सहज ख. ठिकै ग. अप्ठ्यारो

९.४ योजनाहरू जाँचपास गर्दा प्राविधिकहरूलाई रकम दिनुपर्छ ?

क. पर्दैन ख. मागे रै लिन्छन् ग. रकम नदिए अप्ठेरोमा पर्छन्

९.५ कार्य सम्पन्नको आधारमा मुल्याङ्कन भएको छ कि छैन ?

क.छ ख. ठिकै मुल्याङ्कन हुने गरेको छ ग. थाहा छैन

१०. शान्ति सुरक्षा सम्बन्धि

१०.१ महिला/लैङ्गिक/घरेलु हिंसाबाट सेवा प्रवाहमा रोकावट भएको छ/छैन ? यदि छ भने के कुरामा रोकावट भएको छ ?

क. झगडा ख. घरेलु हिंसामा कमी ग. न्यायिक समितिमा उजुरी कम आउने १०.२ विपद् पश्चात खोज उद्धार तथा राहत वितरण र पुर्नस्थापना कति सिघ्र र प्रभावकारी पाउनु भएको छ

क. तुरुन्तै ख. आवश्यकता अनुसार ग. सामान्य

१०.३ कार्यालय प्रमुखलाई केही सुझाव भए उल्लेख गर्ने :

क. सुशासनमा जोड दिने

ख. भ्रष्टाचार न्यूनीकरणमा जोड दिने

ग. कामप्रति जिम्मेवारी लिने ।

सेवाग्राहीको

हस्ताक्षर :

मिति:

सन्दर्भ सामग्रीहरू

१. नेपालको संविधान,सुशासन(संचालन तथा व्यवस्थापन)ऐन २०६३,सूचनाको हक सम्बन्धि ऐन, २०६४, सूचनाको हक सम्बन्धि नियमावली २०६५
२. सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) ऐन, २०६४
३. खैजु,दिपेश (२०७७), सस्थागत सुशासन र जवाफदेहिता, आर्थिक न्यूज
४. मैनाली,श्याम (२०८०), सुशासनका आयाम, दैनिक गोरखापत्र
५. बस्नेत, कुमार, ललित (२०७४),सार्वजनिक सेवा प्रवाह:विद्यमान अवस्था र प्रभावकारिताका उपायहरू, प्रशासन डेस्क
६. अधिकारी,बसन्तकुमार (२०७७), सरकारी जिन्सी व्यवस्थापन परिचय,उद्देश्य र महत्व, ईके कर्मचारी
७. लम्साल,कृष्णप्रसाद, (२०८०), सुशासनका लागि सार्वजनिक जवाफदेहिता र नेपालमा त्यसको अभ्यास, प्रशासन
८. सोहौ योजना (२०८१/८२-२०८५/८६)
९. कोइराला,केदार (२०७७), सुशासन:नेपालमा सिद्धान्तको रटान कि, व्यवहारमा प्रस्फुटन, प्रशासन पत्रिका (वर्ष ५०, अङ्क १, पूर्णाङ्क १३२, २०७७)
१०. अधिकारी, सुरेश (२०७२), शासन प्रणाली,करीयर काउन्सिलिङ्ग सेन्टर,प्रा.लि. सामाखुशी, काठमाण्डौ ।
११. कान्तिपुर राष्ट्रिय दैनिक पत्रिका
१२. गोरखपत्र राष्ट्रिय दैनिक
१३. www.bhageshwormun.gov.np
१४. www.prashasan.com
१५. www.mofaga.gov.np

प्रस्तुत अध्ययन कार्यालयको सेवामा सुधार गर्ने प्रयोजनको लागि विश्लेषण गरिएको हो । यस अध्ययनमा मेरो निजी विचार तथा कार्यालयमा भएको यथार्थतामा आधारित विश्लेषण गरिएको छ । प्रस्तुत अध्ययनले कहिकतै संगठनसंग प्रतिनिधित्व गर्दैन ।

